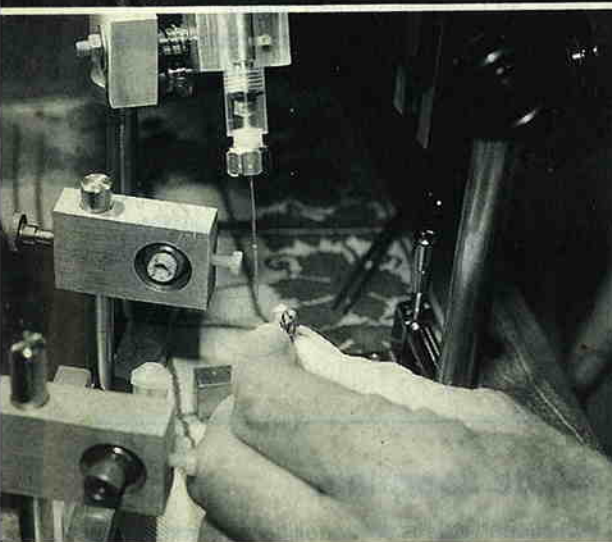
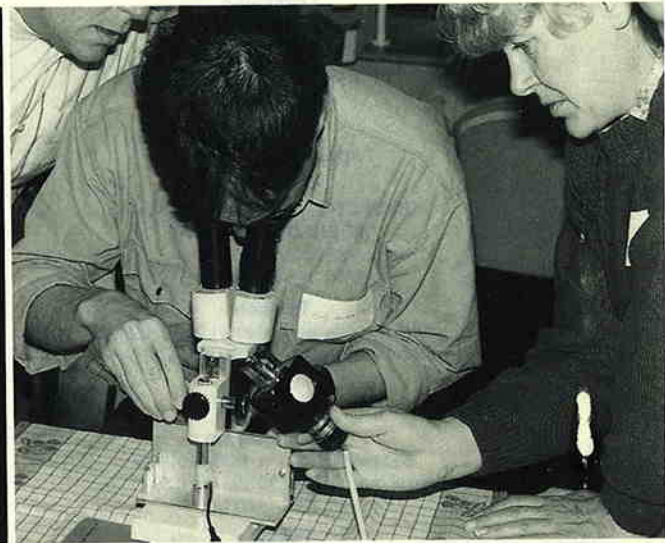
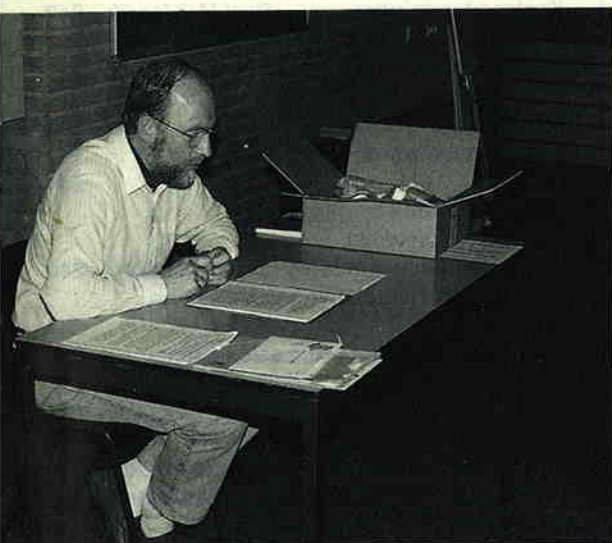

bijenteelt

Maandschrift voor de Bijenteelt - ISSN 0166-6444

Jaargang 93 - no. 9 - september 1991

Officieel orgaan van de Vereniging tot Bevordering der Bijenteelt in Nederland

bijenteelt

MAANDSCHRIFT VOOR DE BIJENTEELT
ISSN 0166-6444

Officieel orgaan van de V.B.B.N.
VERENIGING TOT BEVORDERING DER
BIJENTEELT IN NEDERLAND

Opgericht 1897

Hoofdredacteur
J. Beetsma

Redactieleden
M.L. Boerjan, O. de Kat

Vaste medewerkers
N. de Jong, A. Neve, J.J. Speelziek, Ko Zoet

Bureauredactie
M.J.E.M. Canters

Ledenblad
Oplage 7250
Verschijnt 11x per jaar,
in juli en augustus gecombineerd

Proefnummers
op aanvraag

Advertentie-tarieven
op aanvraag

**REDACTIE, SECRETARIAAT en
LEDENADMINISTRATIE**

VBBN, Grintweg 273,
6704 AP Wageningen

Telefoon
VBBN (secretariaat/redactie) 08370-22422
Bijenhuis (handel/winkel) 08370-22733

Telefax
08370-24180

Openingstijden
Secretariaat di. - vr. 9.00-16.00 uur
Winkel ma. 13.00-17.30, di. - vr. 8.30-17.30,
za. 8.30-13.00 uur

Postgiro
VBBN (vereniging) 84.68.01
Bijenhuis (Winkel) 82.32.76

Bankrelatie
ABN, Wageningen, Postgiro 82.41.84
Rek.no. VBBN (Vereniging) 53.90.42.897
Rek.no. Bijenhuis (Handel) 53.90.42.900

Registratie K.v.K.
VBBN: Verenigingsreg.no. V119736
Bijenhuis: Handelsreg.no. 11433

Druk
Drukkerij Modern B.V. Bennekom

Alle in het Maandschrift gepubliceerde meningen en inzichten blijven voor rekening van de auteurs.

De redactie houdt zich het recht voor de bijdragen in te korten of te redigeren.

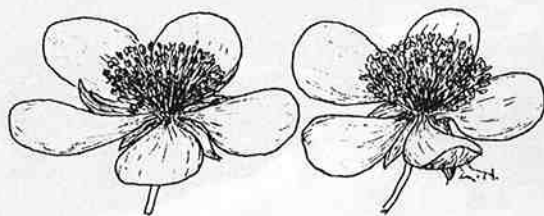
Overname van artikelen en illustraties is toegestaan na overleg met de Redactie en dan met bronvermelding.

Kopij, opgave en betaling van advertenties en speurbijtes **zes weken voor de maand van plaatsing**, aan het Bijenhuis sturen. Tekst bij voorkeur typen; foto's liefst zwart/wit. Het maandschrift verschijnt omstreeks de 1ste van de maand.

jaargang 93 - nummer 9 - september 1991

Inhoud

Van de redactie	227
De landelijke cursus kunstmatige inseminatie	J. Beetsma 228
Bijenteelt op Bonaire en Curaçao	J. Beetsma 229
25 jaar Honingmarkt Ugchelen	B. Garssen 232
Voor de beginner	
De klus is geklaard	Otto de Kat 233
Raten aan kerseboom	W. Merkens 234
Het zesde internationale Symposium over Bestuiving	A. de Ruijter 235
Open Dag Ambrosiushoeve	A. de Ruijter 236
Bijenplant in beeld	Arjen Neve 237
Van imker tot imker	Ko Zoet 239
Het Groentje 90 jaar geleden	Ko Zoet 241
De lezer schrijft	
Koolzaadervaringen	Paul Heijdenrijk 242
Buckfast met of zonder bescherming?	K. Kiers 243
Een reactie op het artikel van de heer Kiers	R. Kakes 243
Het Groentje wordt ook in Hongarije gelezen	244
Verenigingsnieuws	
Verslag bijeenkomst	
Drachtplantencommissies	Frans Janssen 244
Keuring van Heidehoning van 1991 op radioactiviteit	244
Activiteiten van de Commissie Honing	245
Resultaat ¾ boekjaar Afdeling Handel	G. Henseler 245
Tips september	C. van den Brand 246
Varroabestrijdingsadvies	C. van den Brand 246
Nieuwe voorlichter DLV	C. van den Brand 247
Cursussen	
Bijen- en Gezondheidsdag, Beilen	C. Reuten-Reker 247
Stichtse Imkerdag en Honingkeuring	248
Regionale Honingkeuring Veluwe-Noord	Ab Kuypers 248
Agenda	248

Bij de voorplaat

Activiteiten tijdens de landelijke cursus kunstmatige inseminatie.

Linksonder en rechtsboven: verzamelen van sperma. Zie ook pagina 228.

Van de redactie

Bijen, Maandblad voor imkers, 1 januari 1992

Het is zover! Tijdens de vergadering van vertegenwoordigers van de besturen van de ABTB, de LLTB, de NCB en de VBBN en de voorlopige redactie van „Bijen”, op 21 juni j.l. in het Beatrixgebouw te Utrecht, werd besloten dat „Bijen”, Maandblad voor imkers op 1 januari 1992 gaat verschijnen.

Het Maandschrift voor de Bijenteelt (het Groentje), van de VBBN, en het Maandblad Bijenteelt, van de ABTB, de LLTB en de NCB, worden opgeheven. Wij hopen dat de ANI binnen enkele jaren er toe zal besluiten om ook zitting in de redactie van dit nieuwe maandblad te nemen.

Een lange voorbereidingsperiode en vele uren vergaderen werden bekroond met dit positieve resultaat. De voorbereiding is zeer uitvoerig en degelijk geweest en wordt wat de details betreft stug voortgezet. Op zaterdag 5 oktober a.s. wordt een bijeenkomst gehouden met de vaste medewerkers van de twee maandbladen.

De redactie bestaat uit de volgende personen:

J. Beetsma (hoofdredeur), mevr. M.L. Boerjan, F.P. Bohlmeijer, A.J.M. Giessen, O. de Kat en mevr. J.M.F. Vleeming.

De Bureauredacteur is: mej. M.J.E.M. Canters, die te bereiken is via Postbus nummer 198, 6720 AD te Bennekom of per telefoon 08370 - 22422.

Het nieuwe maandblad zal worden gedrukt door drukkerij Modern, B.V. te Bennekom.

Wat betreft de vormgeving van „Bijen” hebben we een graficus ingeschakeld, die nu bezig is voorstellen te maken voor de opmaak van het blad.

Honingoogsten zonder eigen bijen

Dit jaar was het weer raak. Van verschillende kanten hoorden we dat volken bezocht waren door honingdieven. Uit de volken op het koolzaad zouden gehele honingramen ontbreken of de honingraten waren uit de raampjes gesneden.

Commentaar van de toezichthouder

Na deze berichten vonden we het tijd worden om eens contact op te nemen met de toezichthouder in de Flevopolders, de heer L. de Jong in Bemmeloord. Hij had deze geruchten ook gehoord, maar had niet met eigen ogen kunnen vast stellen, dat dit ook gebeurd was. Wel was hij een enkele keer bij volken geweest waarvan de imkers beweerden, dat de honing was weggenomen. In die gevallen, gezien de toestand waarin de volken verkeerden, was hij tot de conclusie gekomen dat de volken slecht verzorgd waren. Wel meldde de heer de Jong dat er 13 volken met kast en al gestolen waren. In één geval waren alleen de ramen met broed verdwenen. Later in het seizoen waren er zeven 3-ramers verdwenen, kennelijk om-

dat een imker gepaarde jonge koninginnen „tekort kwam”.

Maatregelen

Tijdens zijn voortdurende controle had hij een aantal imkers betrapt en hen de opdracht gegeven om zich binnen 24 uur te melden bij de voorzitter van hun subvereniging. Indien deze imkers dat niet zouden doen, zou de heer de Jong zelf het bericht aan de betreffende voorzitter doorgeven. Het is gebleken dat dit geen loze kreet was.

Voorkomen van diefstal

De heer de Jong stelde dat de imkers het de dieven vaak erg gemakkelijk maken. De volken staan dicht bij de weg en soms zitten de reisriemen nog om de kasten! Het zou beter zijn om de kasten wat meer achteraf en verscholen tussen de struiken te plaatsen en om de reisriemen mee naar huis te nemen.

Sociale controle is heel belangrijk

De heer de Jong merkte op dat wanneer imkers merken dat er niet-bekende auto's bij hun bijenstanden staan, deze imkers hem zouden moeten bellen om dit te melden. Hij kan dan tot actie overgaan. Het werk van de toezichthouder zou een stuk gemakkelijker zijn wanneer op het bord bij de stand aangegeven zou worden hoeveel volken er staan.

APIMONDIACONGRES UITGESTELD

In verband met de politieke situatie in Joegoslavië zal het 33e Apimondiacongres dat van 29 september tot 4 oktober 1991 in Split gehouden zou worden, niet plaatsvinden.

De bijeenkomst is uitgesteld tot 1992.

Nieuwe honingfolder commissie Honing, VBBN

Onlangs is de folder, samengesteld door de commissie honing van de VBBN gereed gekomen. Deze folder is als „drieslagfolder” gedrukt op geel papier, en voorzien van enkele lijntekeningen. Te bestellen tegen portokosten bij het algemeen secretariaat. In voorbereiding zijn nog een folder over „Bijenprodukten en gezondheid” en „Recepten met honing”.

Het merken van kastonderdelen

Bij het horen van deze perikelen wordt uw hoofdredacteur weer herinnerd aan de situatie in verschillende Amerikaanse staten. Daar worden de bijenvolken geregistreerd en alle kastonderdelen en zelfs de raampjes worden gebrandmerkt. Wanneer daar kasten gevonden worden die niet gemerkt zijn, dan worden deze verwijderd en naar een centraal punt gebracht.

Een brandmerk is veel lastiger te verwijderen dan een met verf aangebracht adres en telefoonnummer en zeker dan alleen maar een opgeprikt visitekaartje. Het brandmerk zou kunnen bestaan uit de postcode, het huisnummer en het telefoonnummer.

Wanneer we ook hier zouden overgaan tot het registreren van bijenvolken en het op deze wijze merken van kastonderdelen, wordt niet alleen het werk van de toezichthouder gemakkelijker en de situatie voor dieven minder aantrekkelijk, maar bovendien krijgen we eindelijk eens harde gegevens over de omvang van de bijenteelt in ons land.

Waarschuwing betreffende het voorkomen van darrebroedige jonge moeren

Tijdens een gesprek met de heer R. Kakes, lid van de Koninginneteeltcommissie, over het slechte begin van dit bijenseizoen en het effect daarvan op de paring van de jonge koninginnen, liet hij de volgende waarschuwing horen.

Vertrouw niet op jonge koninginnen die voor half juni aan de leg waren, wanneer het na het uitkomen van de koninginnen 3 weken of langer duurde voordat zij met het leggen van eitjes begonnen. Deze koninginnen hebben slechts met een of enkele darren gepaard en zullen dus vroeg of laat darrebroedig wor-

den. Het wordt aangeraden deze koninginnen, ook al zien de broednesten er nu nog zeer goed uit, voor het inwinteren door andere te vervangen.

Wijzigen datum lidmaatschap leden

Marga Canters, scretariaat VBBN

In 1983 is het scretariaat van de VBBN begonnen met de automatisering van de ledenadministratie. Alle leden zijn toen stuk voor stuk ingevoerd in de computer met als begindatum van hun lidmaatschap januari 1983. Deze datum is natuurlijk niet correct voor het merendeel van de leden.

Leden die voor 1983 lid zijn geowrden van de VBBN kunnen hun lidmaatschapsdatum doorgeven aan het secretariaat van de VBBN, zodat wij die kunnen veranderen in de computer. Voor leden van de subverenigingen Arnhem, Beemster, Haren/Paterswolde, Kampen, Nietap, Ter Apel, Varsseveld, Voorne Putten en Vriezenveen zijn deze data inmiddels veranderd (opgegeven door de secretaris/penningmeester). Misschien een leuk klusje voor de besturen van de overige subverenigingen?

U kunt de gegevens sturen aan: secretariaat VBBN, t.a.v. Marga Canters, Grintweg 273, 6704 Ap Wageningen.

De landelijke cursus kunstmatige inseminatie

J. Beetsma

Op zaterdag 15 juni begon de landelijke cursus kunstmatige inseminatie, onder leiding van de heer H. Dijkema, in het Groenhorst College in Ede. In deze school kon gebruik worden gemaakt van de aula en een practicumzaal.

Deze aula kwam goed van pas want er verschenen zelfs 42 enthousiaste deelnemers uit alle delen van het land. Voor de hele groep werden twee zaterdagen besteed aan de theorie. Aansluitend werden twee praktijkdagen gehouden voor ongeveer 20 deelnemers. Voor de overige deelnemers volgden de praktijklessen in augustus.

Op de eerste praktijkdag was de aandacht hoofdzakelijk gericht op het omgaan met het KI-apparaat en het verzamelen van sperma. Op de tweede praktijk-

dag kwam de kunstmatige inseminatie aan de beurt. Een zeer bijzondere omstandigheid was, dat de KI-apparaten door de heer Dijkema naar eigen ontwerp waren vervaardigd.

Het aanschaffen van de KI-apparaten en van de binocularen werd mogelijk gemaakt door een subsidie van het Ministerie van Landbouw, Natuur en Visserij.

In een volgend nummer van het Groentje hopen we een bijdrage over de resultaten van deze cursus, het inzamelen van het uitgangsmateriaal voor het basisstation en de plannen voor de naaste toekomst van de Koninginneteeltcommissie te kunnen publiceren.

Bijenteelt op Bonaire en Curaçao

J. Beetsma,
Vakgroep Entomologie,
Landbouwuniversiteit Wageningen

Verslag van de inventarisatie op Bonaire en van een kort bezoek aan Curaçao in de periode 24 juli tot 1 augustus 1990 op verzoek van de Stichting ter Bevordering van de Bijenteelt op de Nederlandse Antillen (SBBNA) in verband met de voorbereiding van een bijenteelt-project.

Op dinsdagavond 24 juli werd ik verwelkomd op het vliegveld van Curaçao door de heer H.A. Gibbs, voorzitter van de SBBNA en zijn broer de heer S. Gibbs. Na een hartelijke ontvangst en een overnachting ten huize van de heer S. Gibbs vertrokken we woensdagochtend om 7 uur s'ochtends met z'n drieën per vliegtuig naar Bonaire.

Woensdag 25 juli

Inleidende gesprekken

Ook op Bonaire was de heer S. Gibbs onze gastheer. Om 10 uur brachten we een kort bezoek aan de heer R. Saleh, Hoofd van het Bureau Voorlichting en Ontwikkeling van het Eilandgebied Bonaire.

Op dezelfde ochtend maakten we onze opwachting bij de heer C. Mercera, gedeputeerde, die belast is met Landbouw, Veeteelt en Visserij (LVV). Met de heer Mercera werden de mogelijkheden besproken voor het vestigen van de Stichting en het opstarten van een bijenteeltproject op Bonaire. Een bijenteeltproject zou uitstekend passen bij de activiteiten van LVV en die betreffende het toerisme.

De heer Mercera reageerde zeer positief op de plannen en zegde alle medewerking toe. Van dit gesprek verscheen een uitvoerig verslag in het dagblad *Extra*.

Radio-interviews

Tijdens een eerder gehouden interview door de heer Boy Antoine van Bos di Bonairu had de voorzitter van de SBBNA verontwaardigd gereageerd op het doden van zwermen, die overlast veroorzaakten, door de GGD. Hij legde er de nadruk op, dat honingbijen nuttige insecten zijn en dat deze zwermen door imkers geschept en gehuisvest zouden moeten worden. In aansluiting hierop gaven Gibbs en ik op 25 juli in een interview een toelichting op de effecten van het voorgestelde bijenteeltproject op de bestuiving van de in het wild groeiende planten, de produktie van onder andere honing, het toerisme en de werkgelegenheid.

Fontein - in het wild levende bijenvolken

Bij een verlaten plantage aan de noordkust, bezochten we een natuurlijke zoetwaterbron. Het water, dat uit de rotsen stroomt, wordt in grote betonnen bakken opgevangen. Het gehele jaar door is er drinkwater beschikbaar voor de daar in het wild levende bijenvolken.

In Fontein bezochten we ook de Proef- en demonstratietuin van LVV. De medewerkers verkopen de gekweekte planten aan boeren en particulieren, helpen hen bij het planten en geven advies over de verzorging van het geleverde materiaal.

Met de medewerkers werd de mogelijkheid besproken om binnen de cactus-omheining van de tuin een bijenvolk te plaatsen. Aan de hand van het door dit volk verzamelde stuifmeel zou een indruk kunnen worden verkregen van de drachtplanten in dit gebied.

Mangasina di Rey

Op een heuvel aan de weg naar het natuurreservaat Washington park, even ten oosten van Rincon, staat een groot (5 x 28 m) wit gebouw met een met riet overdekt terras (7 x 28 m), dat Mangasina di Rey genoemd wordt. Voor zover we dit gebouw konden bekijken, lijkt het zeer geschikt, zowel wat grootte als wat ligging betreft, om ingericht te worden als Bijenteeltcentrum. In deze ruimte zou voor de imkers en de toeristen een tentoonstelling met instructieve afbeeldingen en imkermaterialen ingericht kunnen worden.

Daarnaast zou er plaats zijn om een diaserie en of films over het leven van de honingbij en over de bijenteelt te vertonen. Op het terras zou een imker het behandelen van bijenvolken kunnen demonstreren. Om te voorkomen dat de belangstellenden bijensteken krijgen, zouden deze volken achter een glaswand opgesteld kunnen worden. Verder zou een deel van deze ruimte benut kunnen worden als leslokaal voor het opleiden van Antilliaanse imkers. Inkomsten zouden

Mangasina di Rey bij Rincon.

kunnen worden verkregen door het verkopen van honing van het eiland en van ansichtkaarten in kleur met afbeeldingen van bloeiende drachtplanten.

Bezoek aan een imker

De heer J. Mercelino, praktijkleraar aan een technische school, is al langere tijd geïnteresseerd in de imkerij. Door contacten met imkers tijdens vakanties in Mexico en Venezuela werd hij geïnspireerd om ook bijen te gaan houden. Hij kocht Spaanse boeken en later een Nederlands boek over de bijenteelt, maakte kasten, ontwierp een zwermvangkast en begon acht maanden geleden te imkeren. De heer Mercelino heeft nu acht volken. Hij schepte zwermen en bevestigde de stukken raat met touw in de raampjes; later voorzag hij de volken van raampjes met kunstraat. Als drinkplaats dienen autobanden die midden door het loopvlak in twee cirkelvormige helften waren gezaagd. De bijen zaten keurig naast elkaar water te drinken. De tweeraams slinger (twee broedramen of vier honingkamerramen) leende hij van een neef op Curaçao.

Bezoek aan LVV

Op het Proefstation in Amboina werden we ontvangen door het hoofd van LVV Ing. E. Berben. De heer Berben is al enige tijd bezig met het testen van zaadmengsels voor het verkrijgen van een voedergewas voor geiten, dat geschikt is voor het klimaat van de Antillen. Het voedergewas bevatte naast grassoorten en maïs, variëteiten van de snelgroeiende boomsoort *Leucaena*. *Leucaena glauca* is bekend als een zeer goede stuifmeelplant. Daarnaast hield hij verschillende geiterassen, waarmee hij met behulp van kunstmatige inseminatie selecteerde op geschiktheid voor de teelt op de eilanden. Overigens, op Bonaire is geitevlees een delicatessen.

Het bleek dat de heer Berben ook in de bijenteelt geïnteresseerd is. Hij reageerde enthousiast op de plannen voor een bijenteeltproject. Hij ondersteunde het invoeren van de Nederlandse Bijenwet. De uitvoering zou eventueel aangepast moeten worden aan de omstandigheden op de Nederlandse Antillen. Een belangrijk aspect hiervan is, dat het ongecontroleerd invoeren van koninginnen met begeleidende bijen en het invoeren van gebruikte imkermaterialen verboden wordt. Dit om te voorkomen dat de Geafrkaniseerde bij en bijenziekten en -parasieten worden ingevoerd in het Antilliaanse Bijenparadijs (Beetsma, 1989).

De heer H.A. Gibbs heeft op Curaçao een 25-tal volken met mierzuur behandeld en gelukkig geen varroamijten kunnen vinden.

De heer Berben is bovendien bezig met een plan voor herbebossing. Hij wil hierbij graag rekeninghouden met het aanplanten van drachtplanten. Op de terreinen van LVV zou hij bijenvolken willen plaatsen. Voor dit doel zouden dan eerst enkele personeelsleden een bijenteeltcursus moeten volgen.

Donderdag 26 juli

Drachtplanten

De heer R.A. Emers, medewerker van LVV, was onze gids bij het bezoek aan de drachtgebieden op weg naar en in de omgeving van Fontein en Rincon. Het bleek, dat in laatstgenoemde gebieden een grote verscheidenheid aan drachtplanten aanwezig is. Een vijftal drachtplanten stond in bloei. Interessant was, dat de heer Emers niet alleen de drachtplanten kende, maar ook wist te vertellen waarvoor vruchten of andere delen van een aantal planten gebruikt werden.

Voorbeelden van drachtplanten, die in bloei stonden, zijn:

Anglo (*Tribulus cistoides*),

Cawara of Cohara (*Cordia alba*), van het witte sap, dat uit de vruchten geperst werd, werd vroeger likeur gestookt,

Kenepa (*Melococca bijuga*), vrucht met een dun maar smakelijk laagje vruchtvlees rondom een dikke pit, Kibrahacha (*Tabebuia chrysantha*), levert zeer hard hout,

Stokki (*Capparis flexuosa*), nadat een takje was uitgekauwd tot een borsteltje, werden de tanden hiermee gepoetst.

Drachtplanten die op dat moment niet bloeiden:

Indju of Quida (*Prosopis juliflora*), een schaduwboom; uit de witte bast kan een extract gemaakt worden waarmee buikklasten bestreden kunnen worden; de gele boontjes worden door een vijftal vogelsoorten gegeten, Shimarucu (*Malpighia puniceifolia*), de vruchten worden gegeten en bevatten veel vitamine C, Oliba (*Capparis cynophallophora*), wordt veel door de geiten gegeten,

Taki (*Geoffraea superba*), eetbare vruchten en zaden; het zaad wordt tevens gebruikt als wormverdrijvend middel,

Tamarijn (*Tamarindus indica*), van de vruchten wordt een frisdrank en jam gemaakt,

Watapana of Dividivi (*Caesalpinia coriaria*), de peulen bevatten veel looistof en werden vroeger verzameld en geëxporteerd.

Een zwerm gehuisvest

Met medewerking van de heren J.L. Salsbach, A. en T. Siberie van de Proef- en Demonstratietuin van LVV hebben we een zwerm uit een boom gehaald.

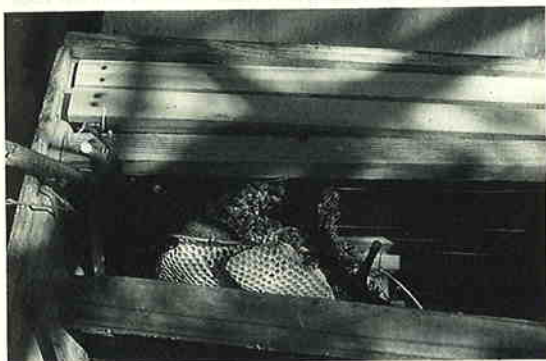
Ondanks het feit, dat de bladeren weinig schaduw gaven, waren er toch zes raten aan en om de takken gebouwd. Vier raten waren met bijen bezet, het broednest was klein en er was nauwelijks voedsel in de cellen aanwezig. Toch moet deze zwerm al zeer lang op deze plaats geleefd hebben; de raten in het midden waren donkerbruin gekleurd.

De dunne takken rondom de raten werden afgezaagd en het geheel werd in een lege kast gelegd. De kast werd 's-avonds na de bijenvlucht opgehaald en, bij het huis van de heer S. Gibbs geplaatst. De volgen-

de dag werden de bijen van de raten in de kast geschud en voorzien van een paar uitgebouwde raten en wat raampjes met kunstraat.

Bezoek aan een bijenstand

De heer A. St. Jago is eigenaar en chauffeur van schoolbussen, kweekt groente en fruit en houdt kippen en bijen. Zijn bijenstand bestaat uit twaalf bevolkte kasten, die op stellages in de schaduw van een boom staan. Een van zijn medewerkers begeleidde ons. Ook hier zagen we een pas opgehaalde zwerm, die met stukken boomtak en raten in een kast gelegd was. De kunstraat van enkele bijgehangen raampjes was met was vastgesmolten aan de draden.

Een pas opgehaalde zwerm van de heer A. St. Jago.

Vrijdag 27 juli

Op verzoek hebben we vier volken van de heer M. Joubert gecontroleerd en de honing afgenomen. Een van de volken bleek hopeloos moerloos te zijn en daarom hebben we dit volk verplaatst en op de andere volken laten afvliegen. De volken bezetten gemiddeld tien Langstroth-ramen. De raten waren vrijwel allemaal zwart; de laatste jaren was er dus niets aan raatvernieuwing gedaan. We konden elf vrijwel geheel verzegelde honingkamerramen verzamelen.

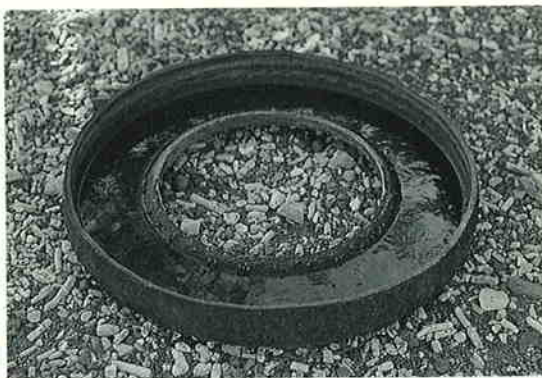
In het gebouw van de Kamer van Koophandel werd met mevrouw V. Mayer gesproken over het inschrijven van de SBBNA op Bonaire. Verder kreeg ik de gelegenheid om een kort verslag van de wat meer uitgewerkte plannen met behulp van een tekstverwerker op papier te zetten.

Met verschillende personen werd contact opgenomen in verband met het voorbereiden van een bijeenkomst over het houden van bijen.

Zaterdag 28 juli

Nog een radio-interview

In het programma 'Vragen van de luisteraar' van Bos di Bonairu hebben we gedurende een uur gesproken over onder andere het nut van de bijen en de manier waarop je met bijen omgaat. Er werd tweemaal een vraag gesteld over het effect van bijensteken op de mens en wat je moet doen wanneer je wordt gesto-

De heer J. Marcelino gebruikt doorgezaagde autobanden als drinkplaats voor zijn bijen.

ken. Bovendien werd gedurende de gehele dag aangekondigd, dat er s'avonds een bijeenkomst zou worden gehouden in de aula van de Scholengemeenschap Bonaire.

Lezing en demonstratie

Even na achten konden we 19 belangstellenden welkom heten. De heren Berben en E. Newton hadden gezorgd voor een diaprojector en hadden bovendien diverse boeken en wandplaten uitgesteld. De avond begon met een inleiding van de heer H.A. Gibbs in het Papiamento, daarna hield ik een uitvoerig verhaal met dia's over de bouw en het gedrag van de bijen. Na een toelichting bij uitgestalde kasten en andere imkersbenodigdheden en de raten van de zwerm van Fontein, begonnen we met het slingeren van de honing van de heer Joubert. Een groot aantal van de aanwezigen greep de kans om een raampje te ontzegelen of aan de slinger te draaien. Tenslotte kreeg iedereen een plastic bekertje met wat honing mee. Deze honing was afkomstig van een zwerm die in Rincon door de gebroeders Gibbs gehuisvest was. De twee aanwezige imkers ontvingen van de SBBNA tien kunstraten (vijf Duragil, plastic middenwand overdekt met een laagje was en vijf gewapende kunstraten). Toen we de zaal hadden opgeruimd was het 12 uur.

Zondag 29 juli

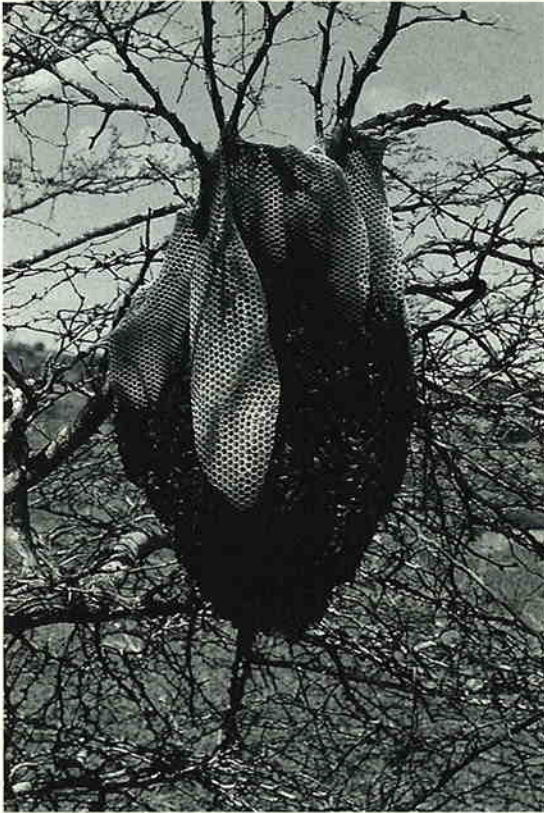
Nadat we de raten en de honing naar de heer Joubert hadden gebracht, was het tijd om van het heerlijke klimaat, het heldere zeewater en de schitterende kleuren van tientallen vissoorten te genieten. 's Avonds vlogen we terug naar Curaçao.

Bezoek aan Curaçao

Maandag 30 juli

Het honingverbruik op de eilanden

Met Ing. S.H. Marks, Landbouw krediet adviseur van de Ontwikkelingsbank van de Nederlandse Antillen N.V., werd uitvoerig gesproken over gegevens betreffende de behoefte aan honing op de eilanden. Het bleek, dat het moeilijk was hierover goede gegevens

De zwerm bij Fontein.

te verzamelen. Het Bureau voor de Statistiek noteert namelijk de invoer van suiker en honing onder één categorie. In de periode 1987-1989 is er een invoerbepijking van honing geweest, om de productie van honing door de imkers te stimuleren. Het systeem werkte echter niet naar volle tevredenheid en daarom werd deze invoerbepijking opgeheven. Door deze ingreep is de samenwerking met de imkers wel verbeterd.

Met de heer J. Every, hoofd van de Proeftuin van LVV bij de dierentuin, hadden we een lang gesprek over de bijenteelt op Curaçao. Zijn opmerkingen betreffende de waarnemingen die hij aan drachtplanten heeft gedaan heb ik toegevoegd aan de lijst van drachtplanten van de Nederlandse Antillen.

Honigoogst

In de regentijd, van oktober tot april, kan er volgens de heer Every om de 8-10 weken geslingerd worden, in de droge tijd eventueel pas na 3 maanden. (De gemiddelde regenval per jaar varieert tussen 340 en 680 mm, terwijl in Nederland gemiddeld 765 mm neerslag valt.) Het is lastig om in de droge tijd bij te voeren, omdat de volken zeer verspreid opgesteld staan. In de regentijd is Uña gatu of Kattelauw (*Pithecellobium unguis-cati*) de belangrijkste drachtplant; deze plant

bloeit 9 weken. Van acht volken verzamelde de heer Every in de regenperiode 116 honingkamerramen, waaruit hij 133 l of ca. 266 kg honing slingerde, dat is dus ca. 28 kg per volk. De meeste planten bloeien volgens de heer Every na januari.

Schade aan bijenvolken

In 1988 trad op Curaçao een storm op die gepaard ging met zware regenbuien. Omdat daardoor de kans op het voorkomen van de Gele koorts muskiet (*Aedes aegypti*) verhoogd werd, werd het gehele eiland behandeld met Abate en Malathion. Volgens de heer Every was daardoor het aantal volken gedecimeerd en hadden de overblijvende volken veel bijen verloren. Terwijl er normaal geen wasmot in de volken voorkomt, werd deze toen zelfs in de broedkamers gevonden.

(Wordt vervolgd)

25 jaar Honingmarkt Ughelen

B. Garssen

Na een jaar voorbereiden startten Geert Kool en Aart van Putten in september 1966 de Honingmarkt in Ughelen. Het benodigde geld werd toen verkregen door het verkopen van Anjerloten. Later werden er duizenden kaarsen gerold. Geert Kool is helaas overleden; zijn werk werd voortgezet door Ben Zweers.

In de beginjaren waren het vooral de imkers van de subvereniging Ughelen die er hun natuurproducten verkochten; later deden er ook imkers van buiten het dorp mee. Sommige imkers zijn de honingmarkt al 25 jaar trouw. De laatste jaren komen er zo'n 20 inzendingen; om gezondheidsredenen kunnen een aantal van de oudste imkers niet meer deelnemen. De markt wordt voorafgegaan door een keuring van de honing; voor belangstellenden is er nu weer plaats.

De Honingmarkt, die de laatste 5 jaar uitgebreid werd met een milieu en groenmarkt, wordt op de derde zaterdag van september in en rond het dorps huis „Ughelens Belang” gehouden. Ruim 30 natuurgerichte verenigingen presenteren zich. Naast de verkoop van imkersartikelen wordt er voorlichting gegeven voor en door imkers.

Al 25 jaar wordt de Honingmarkt door vele actieve leden verzorgd. De markt wordt geopend door de heer Piet Steltman. Het jubileum zal met een feestelijk tintje gevierd worden.

Liefst zo spoedig mogelijk opgeven bij B. Zweers, tel. 055-336044 of A. van Putten, tel. 055-420711.

Hopelijk is alles een beetje naar wens gegaan de afgelopen weken met uw bijenhouderij en heeft u, zo omstreeks de tijd dat dit Groentje in de bus rolt, op uw bijenstand uitsluitend sterke en uiteraard „moergoede” volken staan die gehuisvest zijn in een of twee broedkamers en die, als je ze van achteren even oplicht, behoorlijk zwaar wegen omdat ze een flinke portie wintervoer hebben gekregen. Mocht u echter, om welke reden dan ook, nog niet klaar zijn met voeren, of er zelfs nog mee moet beginnen, dan hoeft u zich niet ongerust te maken. Hoewel het, zoals gezegd, beter is zo vroeg mogelijk (dus omstreeks 1 september; liever zelfs nog eerder) het voeren achter de rug te hebben, kan het deze maand ook nog wel. Laten we zeggen: tot uiterlijk half september. Vraag wel voor alle zekerheid aan uw mentor of hij of zij nog een keer met u wil kijken of uw volken voldoende wintervoer ontvangen hebben.

Let er dan meteen eens op hoe keurig de bijen hun voorraad hebben opgeslagen. De kantramen zijn van onder tot boven gevuld en verzegeld. Meer naar binnen toe zit het voer opgeslagen in sierlijke maansikkels die de overige cellen, waarvan de meesten gevuld zijn met stuifmeel en broed, stevig omsluiten. Op die bolvormige open plek onderaan zit straks de wintertros, die zich in de loop van de winter langzaam naar boven en naar achteren zal verplaatsen. Het spreekt vanzelf dat u de raampjes nu ook niet meer mag gaan herordenen; de bijen weten beter dan u hoe ze hun winterwoning moeten inrichten. De vlieggaten laat u gewoon in de „zomerstand” staan, dus open over de hele breedte. U hoeft echt niet bang te zijn dat de bijen straks kou vatten of zoiets. Let er wel op dat de hoogte van de vliegopening niet meer is dan zeven millimeter, anders kunnen de muizen nog naar binnen kruipen. Als uw kasten gaasbodems hebben, moet u regelmatig de bodemladen schoonmaken, anders ontstaat daar een prachtige kweekplaats voor wasmotten en ander ongedierte. Bovendien is die gaasbodem bedoeld om te controleren hoe het met de varroabesmetting gesteld is. Het is onder meer interessant om dan te constateren dat die per volk behoorlijk kan verschillen. Noteer uw waarnemingen op de kastkaarten en kijk volgend voorjaar eens of u verschil in ontwikkeling bij die volken kunt ontdekken.

Is de klus eigenlijk wel geklaard?

In feite zijn uw bijen nu „winterklaar”; aan de volken

hoeft u niets meer te doen. Hoewel? Echt niets meer? Tot enkele jaren terug had ik dat inderdaad kunnen schrijven. Toen leefden we immers nog in het goeie ouwe pre-varroatijdperk. Na de laatste voerbeurt hoefden we voor de winter aanbrak nauwelijks nog iets aan de bijen te doen. Zo kon imker Joustra vijfenzestig jaar geleden nog in zijn bekende „Het Bijenboek” schrijven dat er na het voeren voor de imker niet veel meer te doen was. „Eens per week begeeft hij zich echter nog eens naar de bijenstand, waar hij zich overtuigt dat niets de rust kan storen. Men legt de laatste hand aan het werk. Men overtuigt zich, of de bijenstand nog in goede staat verkeert en of het dak wel waterdicht is. Ramen en deuren mogen niet kleppen en de stal moet windvast staan.” Het woord „Varroa” kende Joustra niet, laat staan al die hedendaagse toverwoorden en -begrippen als „arrestraam”, „Perizine”, „Illertissense mijtenplaten” of „geïntegreerde biotechnische bestrijdingsmethoden”. Joustra kon zich nog druk maken over klepperende ramen, ter-

wijl wij ons het hoofd moeten breken om middelen te bedenken om dat uiterst gevaarlijke achtpotige bloedzuigertje in be-

dwang te houden. Misschien is het voor u, als beginnend imker, een schrale troost te weten dat, wat betreft de strijd tegen de *Varroa jacobsoni*, eigenlijk alle Nederlandse imkers nog „maar” beginners zijn. We zijn allemaal bezig naar een zo goed mogelijke aanpak te zoeken en van elkaars ervaringen te leren. „Bij de bestrijding van deze mijt zijn wij helaas nog steeds in belangrijke mate afhankelijk van chemische middelen. Bio-technische methoden zijn tot nu toe niet zodanig effectief, dat alleen hiermee de besmettingsgraad op een aanvaardbaar niveau gehouden kan worden” schreef J.A. van den Berg enige maanden geleden in dit blad. Wat jammer toch dat hij gelijk heeft. . . Ik kan u zijn artikel overigens aanbevelen. U vindt het in het meinummer van dit jaar op pagina 145. Van den Berg bepleit daarin de mijtenplaten te gebruiken als voorbehandeling in de nazomer.

In de late herfst (hoe later hoe beter; er mag geen broed meer zijn!) kan dan een behandeling met Perizine volgen. Lees ook nog eens goed na wat er in de dit jaar verschenen brochure „Gezonde bijen?” over de mijtbestrijding staat. U bent in het bezit van dit voortreffelijke boekje: het werd meegestuurd met het Groentje van maart j.l. Ga ook te rade bij uw collega-imkers. Hoe behandelen zij hun volken? De imkersvereniging in mijn woonplaats belegt iedere nazomer een speciale bijeenkomst om met elkaar te

Voor de beginner

praten over de verschillende bestrijdingsmogelijkheden. Uiteraard is elke imker die zijn bijen op het verenigingspark heeft staan verplicht in het najaar aan varroabestrijding te doen, de kans op herbesmetting is daar veel groter dan op individuele standen. Er komt zelfs in de mededelingenkast een namenlijst te hangen waarop iedereen moet aangeven wanneer en waarmee hij bestreden heeft. Wie dat niet doet kan rekenen op een telefoontje „en dat is dan niet gebaseerd op intense belangstelling voor je wel en wee”, schreef het strenge bestuur in een convocatie aan de leden. Een slimme, maar effectieve manier van sociale controle.

Nog meer gevaren?

Er dreigen, zo staat in alle boekjes, nog meer gevaren in de herfst: roverij en wespen. Met „roversij” wordt door de imkers bedoeld dat het ene volk voedsel gaat halen bij een ander volk. Vooral in de nazomer en in de herfst, als de dracht afneemt, kan dit verschijnsel optreden, waarbij het soms ernstige vormen aanneemt. Een volk kan dan compleet leeggeroofd worden.

Degeen op wiens bijenstand het voorkomt, moet eerst maar eens beginnen de hand in eigen boezem te steken. Vrijwel altijd is roverij de schuld van de imker zelf. Wie sterke volken heeft in goed geconstrueerde, dus niet lekkende kasten, wie nooit buiten de kasten voer geeft (laat nimmer geslingerde ramen in de open lucht uitlikken!), wie 's avonds voert en niet morst met honing of suiker, zal nauwelijks last krijgen van roverij. Vooral op gezamenlijke bijenparken kan één slordige imker heel wat narigheid bezorgen. Een streng bestuur is ook hier nodig. . .

Wat betreft het gevaar dat onze bijen van wespen te duchten zouden hebben, wordt er in het algemeen nogal wat overdreven in de boekjes. Ook hier geldt weer: een sterk volk hoeft niets te vrezen; die enkele wesp die af en toe naar binnen glipt, kan heus geen kwaad. En dat ze af en toe een enkel bijtje oppeuzelen is ook niet zo erg; meestal pakken ze trouwens dode bijen die voor de kast liggen. In die zin vervullen ze zelfs een nuttige functie.

Kriebelende pootjes

De zwerm-, honingooft- en voerzorgen zijn voor dit seizoen nu dus definitief voorbij, de volken staan er goed bij en u weet hoe u straks de varroa te lijf zult gaan. Kortom: u heeft uw best gedaan en moet daarom deze weken maar eens gewoon onbekommerd van uw bijen gaan genieten. In de zon, op uw hurken, naast het vlieggat. In september (en oktober) is daar nog heel wat moois en interessants te beleven.

U kent natuurlijk de kleurige stuifmeelbroekjes, maar heeft u wel eens gezien dat de bijen op diezelfde wijze propolis naar binnen brengen? Om deze tijd van het jaar wordt er heel wat van dit doeltreffende

isolatiemateriaal verzameld. En als er aan de achterpootjes van die slordige helgele stuifmeelslierten wapperen, dan hebben de bijen de teunisbloem bezocht. Van welke bloemen kent u de stuifmeelklompjeskleur nog meer? Welke bijenplanten bloeien er momenteel bij u in de buurt? Hopelijk veel klimop, herfstasters en dahlia's.

In de tuin zingt de tiftjaf zijn laatste riedeltjes voor hij naar het zuiden trekt, grote groepen spreuwen doen zich te goed aan de overvloed van bessen en de koolmees neemt vast een kijkje bij het nog lege voerhuisje. Ineens trippelt er een bij op uw hand, zes kleine pootjes kriebelen over uw huid. Het is een van de vele bijen van wie verwacht wordt dat ze zich de komende maanden tot het uiterste zullen inspannen om uw bijenvolk te helpen de barre winter te overleven. Bekijk haar maar eens goed. Misschien ziet u haar volgend jaar weer. Op een van de krokussen, die u straks in oktober gaat planten. . . In die maand hoop ik u te kunnen vertellen hoe het met de moederdoppen van Ad Appelboom uit de juni-aflevering van deze rubriek gegaan is en welke adviezen hij van u kreeg. Maar geniet eerst nog maar even van een paar mooie onbezorgde bijenweken.

Raten aan kerseboom

W. Merkens, Wageningen

Door het mooie weer in de lente van 1990, vertrok er begin mei al een zwerm, die zich vestigde op een kerseboom nabij de stal. Het bleek toch nog te koud om weer te vertrekken. Pas na enkele dagen kon de reis naar een nieuw onderkomen begonnen worden. Inmiddels waren deze raten gebouwd, een klein aantal achterblijvers is erop te zien. Zij misten de afreis van de zwerm. Na meer dan veertig jaren ervaring kwam de bijenhouder toch nog voor deze verrassing te staan. Hij ontdekte de raten pas nadat de zwerm vertrokken was.

Raten aan kerseboom

Het zesde internationale Symposium over Bestuiving

Drs. A. de Ruijter, directeur Ambrosiushoeve

Naar aanleiding van het verschijnen van het Symposiumboek met de teksten van alle voordrachten, volgt hier een terugblik op deze zo succesvolle bijeenkomst die in augustus 1990 werd gehouden. In het kader van de Internationale Commissie voor Plant-Bijenrelaties (ICPBR) vindt om de 5 à 6 jaar een dergelijk Symposium plaats en ditmaal was de Ambrosiushoeve aan de beurt om de organisatie voor haar rekening te nemen. Het Symposium vond plaats in het naast de Ambrosiushoeve gelegen congressentrum van de Beekse Bergen in Hilvarenbeek. Dat de belangstelling voor insektenbestuiving ook internationaal toeneemt was te merken aan het aantal deelnemers: 175 onderzoekers uit 32 verschillende landen. De sfeer tijdens de gehele week was uitermate goed. Er was een goede afwisseling tussen de lezingensessies en momenten van ontspanning tijdens de vakexcursies en de toeristische excursie naar Amsterdam (Van Gogh museum). Omdat 1990 het Van Gogh jaar was, hebben we getracht om het thema Van Gogh in de aankleding van het Symposium te laten terugkeren. In zijn openingswoord verwerkte Dr. Cees van Heemert enkele dia's van schilderijen van Van Gogh waarop bestuivende insekten te zien waren. In de tuin van de Ambrosiushoeve stonden tijdens het Symposium 18 verschillende soorten zonnebloemen in bloei en de congressaal was ook rijkelijk versierd met deze zonnebloemen. Omdat we het bijzonder goed troffen met het weer, was de ontvangst van alle deelnemers op de Ambrosiushoeve op de woensdagavond een groot succes. Op een in de tuin opgesteld terras komen onder het genot van een hapje en een drankje en met levende muziek ongedwongen met elkaar van gedachten wisselen. Na de gebruikelijke woorden van welkom en de opening startte het Symposium op maandag met twee gastsprekers. Als eerste gastspreker trad op de bekende oud-voorzitster van het IBRA en expert op het gebied van de bijenteelt zowel in de gematigde streken als in de tropen, dr. Eva Crane. De tweede gastspreker was de uit de Verenigde Staten afkomstige expert op het gebied van solitaire bijen dr. Phillip Torchio. Voor geïnteresseerde imkers bestond de gelegenheid beide voordrachten plus een excursie naar enkele praktijkbedrijven mee te maken. Helaas werd hiervan door slechts enkele imkers gebruik gemaakt. Misschien vormde het feit dat de voordrachten in het Engels werden gehouden een belemmering. Na de inleidende voordrachten volgde een reeks van 58 lezingen over de verschillende aspecten van insektenbestuiving, ingedeeld naar diverse thema's. Het wetenschappelijk niveau van de lezingen was op een enkele uitzonde-

ring na bijzonder goed. Sinds de vorige bijeenkomst in Versaille zijn er op het gebied van de insektenbestuiving veel nieuwe resultaten geboekt, zowel met de vertrouwde honingbijen als met diverse andere soorten insekten. Wereldwijd gezien worden op grote schaal honingbijen ingezet bij de bestuiving en deze zijn gemakkelijk en effectief in het gebruik. Het gebruik van solitaire bijen voor specifieke doeleinden neemt toe o.a. behangersbijen bij diverse vlinderbloemigen en metselbijen bij de zaadteelt. Vooral in de tropen neemt het gebruik van angelloze bijen toe en soms worden ook kevers gebruikt, bijvoorbeeld bij de oliepalm. Opvallend is dat, nu het gebruik van hommels voor de bestuiving in de praktijk steeds meer toegepast wordt, het thema hommels weer volop in de belangstelling staat. Bijna alle onderzoekers die zich in het verleden met hommels hebben beziggehouden waren aanwezig, niet alleen uit Europa, maar bijvoorbeeld ook uit Canada en Nieuw Zeeland. Besloten is om regelmatig een nieuwsbrief over de hommelteelt het licht te doen zien onder redactie van M. Wyborn in Canada. Er werd veel verteld over allerlei praktische aspecten rond het gebruik van insekten voor de bestuiving. Zo werd o.a. uit Nieuw Zeeland bericht, dat bijenvolken die dagelijks een liter suikerwater gevoerd kregen, bijna acht maal zoveel kiwistuifmeel verzamelden als niet gevoerde volken, met als gevolg een betere bestuiving van de kiwi. Ook over de meer fundamentele kant van bestuivingsmechanismen werd veel interessants verteld. Bij 50 verschillende plantenfamilies is vastgesteld dat de kleur van de bloemen zoals die door bijen wordt waargenomen tijdens de bloei verandert. Wanneer de bloem ontvankelijk is verandert ze van kleur en is dus door de bijen als zodanig te herkennen. Nadat de bloemen bestoven zijn veranderen ze vaak nog eens van kleur. Op de inhoud van de verschillende lezingen wil ik hier niet verder ingaan. Het bijna 500 pagina's dikke Symposiumboek met alle voordrachten is in de bibliotheek van de Ambrosiushoeve aanwezig (bibliotheek is na telefonische afspraak te bezoeken tijdens werkdagen van 9.00-16.00). Voor de echte liefhebber zijn losse exemplaren te koop à f 125, - bij het ISHS, Englaan 1, 6703 ET Wageningen. Het ISBN nummer is 90 6605 384 4.

Tijdens het symposium heeft de ICPBR (International Commission for Plant Bee Relationships) vergaderd. Tot nieuwe voorzitter is gekozen dr. Ingrid Williams uit Engeland. Ondergetekende is gekozen tot voorzitter van de Bestuivingswerkgroep van de ICPBR, met dr. Kristjan Kristjansson uit Denemarken als co-voorzitter. Ik (en daarmee natuurlijk de

Ambrosiushoeve) zal dan ook nauw betrokken zijn bij de organisatie van een volgend Symposium over bestuiving in 1993 in India, waarbij ook de IBRA (International Bee Research Association) en de IUSSI (International Union for the Study of Social Insects) betrokken zullen zijn.

Open Dag Ambrosiushoeve

drs. A. de Ruijter

Op zaterdag 21 september is het Open Dag op de Ambrosiushoeve van 10.00 tot 16.00 uur. De Ambrosiushoeve doet praktijkgericht onderzoek aan de teelt van bestuivende insecten en aan de insectenbestuiving van gewassen in landbouw, tuinbouw en zaadteelt. Globaal kan het onderzoek ingedeeld worden in vier thema's:

1. Teelt van honingbijen en andere bestuivende insecten

In het kader van dit thema wordt gewerkt aan de ontwikkeling en verbetering van teelttechnieken van honingbijen, hommels en de solitaire bij, *Osmia rufa*.

2. Ziekten en parasieten van honingbijen en andere bestuivende insecten

De bekendste parasieten is ongetwijfeld de varroamijt maar ook ziekten spelen vaak een rol van betekenis bij de teelt. Niet alleen bij honingbijen wordt gewerkt aan het herkennen en voorkomen van ziekten en parasieten. Ook de ziekten en parasieten die een rol spelen bij de teelt van hommels en *Osmia rufa* worden onderzocht en er wordt naar praktische oplossingen gezocht.

3. Bestuiving van gewassen door insecten

De belangstelling voor insectenbestuiving is de laatste jaren enorm toegenomen. Ook de mogelijkheden om insecten in te zetten voor bestuiving zijn met name door de toepassing van biologische bestrijding toegenomen. Het onderzoek naar de gebruiksmogelijkheden van insecten voor bestuiving richt zich op vragen als: 'Welk insect kan het best ingezet worden voor welk gewas?' en 'Hoe kan het betreffende insect het best ingezet worden?'

4. De effecten van bestrijdingsmiddelen op bestuivende insecten

Voordat bestrijdingsmiddelen toegelaten worden moet het effect op bijen onderzocht worden. De onderzoekstechnieken die daarvoor gebruikt worden variëren van eenvoudige laboratoriumproeven waarbij bijen gevoerd worden met bestrijdingsmiddelen tot ingewikkelde technieken waarbij de in-

vloed van de middelen op de ontwikkeling van het bijenbroed onderzocht wordt. Ook voor hommels wordt gewerkt aan de ontwikkeling van technieken om de invloed van bestrijdingsmiddelen te testen. U begrijpt dat het ondoenlijk is alle verschillende onderzoeksprojecten te laten zien. We hebben daarom een selectie gemaakt uit de diverse projecten om u een beeld te geven van ons werk. De volgende afgeronde onderzoeken zullen door ons gepresenteerd worden:

- Varroabestrijdingsmethoden: van tabak via . . . tot nu.
- Nosema: preventie en materiaalbehandeling met ijsazijn.
- Hommels: teelt en toepassing in vergelijking met honingbijen.
- Het gebruik van kleine honingbijvolkes voor de bestuiving.
- Bestuiving van appels.
- Bestuiving van rode en blauwe bessen door bijen en hommels.
- Bestuiving van aardbeien door bijen en hommels.
- De invloed van invertsuikers en van kristalsuiker op de overwintering van honingbijen.

Naast de presentaties worden er video's vertoond en zijn er op gezette tijden rondleidingen door het drachtplantenarboretum onder deskundige leiding. Omdat het dit jaar 40 jaar geleden is dat de Ambrosiushoeve geopend werd, wordt hieraan ook de nodige aandacht besteed.

We hopen vele imkers, tuinders, fruittelers en andere belangstellenden op de Ambrosiushoeve te mogen begroeten.

Tot 21 september.

Adderwortel

Arjen Neve

Laten we deze keer voor de verandering maar eens ondergronds met de plant beginnen. De namen adderwortel en bistorta geven beide aan dat er met de wortel van de plant iets bijzonders aan de hand is. De plant heeft een wortelstok, die zich als een slang door de grond slingert. Direct onder het grondoppervlak is hij tweemaal sterk omgebogen. Bistorta is afgeleid van het Latijnse bis, dat tweemaal of dubbel, en tortus, dat gedraaid betekent. De vorm van de wortelstok is erg variabel en wijkt meestal af van die van het getekende exemplaar. Ik heb er een vijftal uit de grond gehaald en ze waren alle verschillend van vorm.

Groeiplaats

Adderwortel gedijt het best op een vochtige bodem, die rijk is aan voedsel en humus maar kalkarm. Hij komt van oorsprong veel voor op terreinen, waarvan het grondwater een horizontale stroming vertoont. Vroeger was het een plant van de beekdal graslanden, maar is daar nu grotendeels uit verdwenen door menselijk ingrijpen, zoals ontwatering en bekalking van de terreinen.

Bladeren

Aan de vele knopen in de stengels is te zien dat we hier te maken hebben met een lid van de duizendknoopfamilie (*Polygonaceae*). Aan de plant vinden we twee typen bladen, gesteelde en zittende. De wortelbladen hebben een lange stengel met een driehoekige doorsnede. Nabij de bladschijf is hij voorzien van vleugelranden. Naar boven toe worden de bladstelen korter en boven aan de plant zijn de bladen zittend.

Bloemen in een schijnaar

De plant staat in juni volop in bloei. De bloemen zitten in een schijnaar aan het eind van de stengel. De eerste bloemen openen zich onder aan de aar, waarna de bloei zich naar boven voortzet. In vele gevallen herhaalt zich een dergelijke bloeivolgorde en volgt dus een tweede bloeiperiode. Kelk en bloemkroon zijn niet duidelijk te onderscheiden. We spreken daarom van bloemdekbladen, waarmee we beide bladsoorten aanduiden. Ze zijn licht-roze van kleur en aan de basis met elkaar vergroeid. Er zijn 8 meeldraden die in twee kransen staan ingeplant in het vergoede gedeelte van de bloemdekbladen.

Geurende stuifmeelkorrels

De bloemen zijn proterandrisch. Ze verkeren eerst in het mannelijke stadium, met alleen rijpe meeldraden, en daarna in het vrouwelijke stadium, met alleen rijpe stampers. Tijdens het eerste stadium reiken de helmknoppen ver buiten de bloemopening. De bloemen beginnen pas te geuren als de helmknoppen opengaan en het stuifmeel vrijkomt. Dat komt doordat alleen de stuifmeelkorrels van de bloem geur afgeven (Porsch). De geur is niet aangenaam. Lijkt op die van zweetvoeten. Als de bloem zich in het vrouwelijke stadium bevindt is hij geurloos. Wat de aantrekkingskracht van insecten betreft heeft dit voor de bloeiwijze geen gevolgen, want er bevindt zich daarin altijd wel een bloem in het mannelijke stadium.

Suikergehalte van de nectar

Bijen verzamelen zowel stuifmeel als nectar op de bloemen. De stuifmeelklompjes zijn donker gekleurd, bijna zwart. Het nectarium ligt onder aan de helmraden van de meeldraden, die in de middelste krans staan. Bij een onderzoek naar de honingopbrengst van een 15-tal planten, dat gedurende de jaren 1980-1982 in Polen werd verricht, vond men een suikergehalte van de nectar van adderwortel variërend van ± 40 tot $\pm 50\%$ (Jablonski).

Vermeerdering

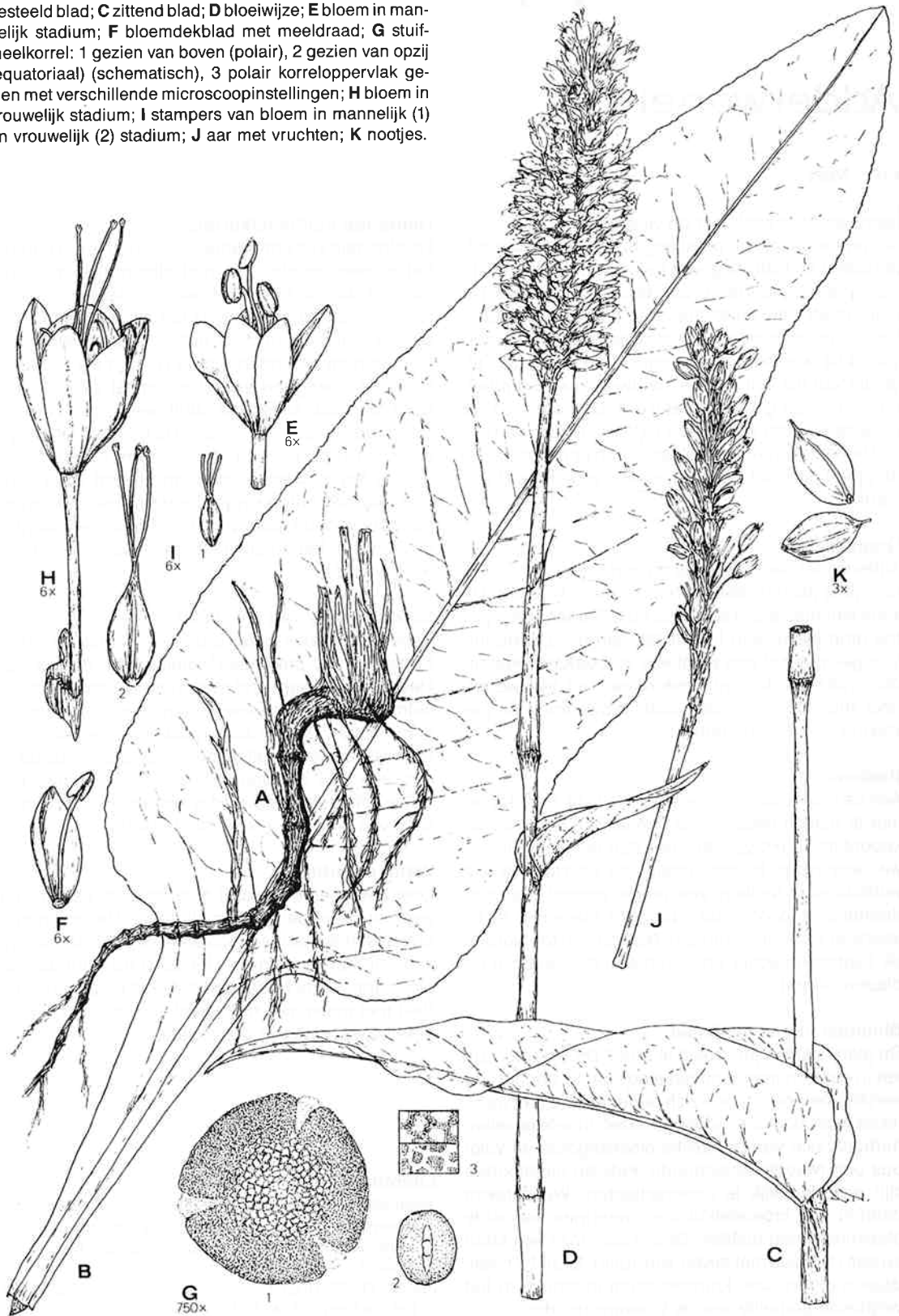
Over het algemeen wordt door de plant weinig zaad geproduceerd dat kiemkracht heeft. De vermeerdering geschiedt echter hoofdzakelijk door de vorming van vele worteluitlopers. Het deert de plant daarom niet wanneer de bodem gedurende lange tijd is bedekt met materiaal, zoals hooi of sloopvuil. De uitlopers blijven zich wel ontwikkelen.

Literatuur:

- Jablonski, B. (1986): Nectar secretion and honey efficiency of important honey plants in Polish conditions. (Pools, samenvatting Engels). Psczeln. Zesz. Nauk., 30: 195-205.
- Porsch, O. (1954): Geschlechtgebundener Blütenduft. Öst. Bot. Zeitung 101, 4: 359-372.

Adderwortel (*Poligonum bistorta* L)

A wortelstok met uitlopers (zijwortels deels weggelaten); **B** gesteeld blad; **C** zittend blad; **D** bloeiwijze; **E** bloem in mannelijk stadium; **F** bloemdekblad met meeldraad; **G** stuifmeelkorrel: 1 gezien van boven (polair), 2 gezien van opzij (equatoriaal) (schematisch), 3 polair korreloppervlak gezien met verschillende microscopieinstellingen; **H** bloem in vrouwelijk stadium; **I** stampers van bloem in mannelijk (1) en vrouwelijk (2) stadium; **J** aar met vruchten; **K** nootjes.

Vangraatmethode, veelbelovend

Wellicht heeft u de vangraatmethode dit jaar al op de een of andere manier toegepast, maar na het verslag van de heren Van den Eijnde en Van den Berg in Bijenteelt van mei jongstleden, waarin duidelijk naar voren komt het gunstige effect van deze aanpak op de aantasting door de varroamijt, kan ik me voorstellen dat u volgend jaar de voordelen van de vangraatmethode probeert in te bouwen in uw manier van imkeren. Het te bereiken resultaat is dan ook niet mis. Ongeacht de mate van besmetting wordt in de zomermaanden zonder gebruik van chemische middelen gemiddeld 60 tot 70% van de varroamijten weggevangen. Misschien ziet u nog een berg van moeilijkheden omdat er met de volken wordt gereisd en de afstand een negatieve rol speelt, maar met een beetje fantasie komt u toch aardig op weg. Het aantal handelingen kan al worden teruggebracht door in plaats van een veer een broedaflegger te maken. Als voorbereiding daartoe wordt negen dagen voor de splitsing de koningin met een aantal raten gesloten/uitlopend broed onder het rooster in de onderbak gebracht. De splitsing komt nu eenvoudig tot stand door de onderbak een nieuwe standplaats te geven. In het achterblijvende moerlose deel van het volk is nu alleen nog gesloten broed aanwezig. Gelijktijdig wordt een raat met eitjes/jonge larfjes vanuit de broedaflegger in het moerlose volk gehangen. Op deze raat worden doppen aangezet en vinden de varroamijten hier het begeerde open broed zodat bij de splitsing reeds direct vangraat één in functie is. Na een week wordt een lege oude raat midden in het broednest van de broedaflegger gehangen. Deze wordt vervolgens door de koningin belegd. Het wordt onze toekomstige vangraat nummer twee. Vijf of zes dagen later moeten we in het hoofdvolk doppen breken van de gemerkte vangraat één. Deze raat wordt daarna vernietigd. Op de leeggekomen plek wordt nu vangraat twee uit de broedaflegger gehangen. Zodra al het broed in deze raat is verzegeld wordt ook deze in de tuin gelegd voor de vogels of aan de kippen gegeven. Nu begrijpt u ook waarom we als vangraat twee een oude raat gebruiken want nadat kippen of vogels hun werk hebben gedaan is er weinig van de raat over.

In het verslag komt verder naar voren dat, ondanks het feit dat de volken met onbevuchte moertjes enkele malen werden gestoord door het inhangen/verwijderen van de vangraten, de moertjes normaal aan de leg zijn gekomen. De afgelopen twee jaar was het resultaat bij mijn vijf volken niet anders. Er deed zich wel een ander probleem voor. Ook ik was aanvankelijk bang dat door de storing zoals boven vermeld, de jonge koningin extra risico zou lopen. Om deze mogelijkheid weg te nemen hing ik

vangraat één in de onderbak, daarop het moer-rooster en vervolgens de bak met gesloten broed en vangraat twee.

Het resultaat? Op vangraat twee werden doppen opgetrokken, de bijen voelden zich dus moerloos, ondanks de aanwezigheid van de onbevuchte koningin onder het rooster. Ook komt het een enkele maal voor dat op de vangraat doppen worden aangezet als met de vangraatmethode wordt gestart in een volk met zwermneiging. Houdt u daar rekening mee.

Herfstinspectie, avondwerk

De omgang met onze bijen verschilt deze maand wezenlijk met die van de achter ons liggende periode. We hebben niet zo veel meer in onze volken te zoeken. Overtuig u van de aanwezigheid van een leggende koningin met vlak verzegeld broed, voldoende voedsel en ruimte om het wintervoer op te slaan en laat ze met rust. Langzaam maar zeker valt het doek over het bijenjaar 1991, een enkeling moet misschien nog wat najaarshoning slingeren maar overigens concentreren we ons nu op het afvoeren en inwinteren. Zelf ben ik niet tevreden als de volken na het afvoeren niet loodzwaar zijn. Geef ze ruim voedsel mee. In een koud voorjaar komen de raten met niet-gebruikt wintervoer prima van pas voor de broedafleggers. Een ander verschil met de achter ons liggende maanden is het tijdstip waarop de volken worden nagezien. Beperk u tot de namiddag of avond. In deze tijd van het jaar zijn er gewoonlijk meer kapers op de kust dan er dracht in de omgeving is. Tijdens het openen van de kast worden wespen en bijen van de buurvinken door de geur aangetrokken en zij proberen daar dan iets van hun gading te vinden. Deze actie lokt reactie uit: in het gunstigste geval agressieve bijen, een onhandelbaar volk en een flink aantal steken voor de imker; in het ongunstigste geval een volk dat zich met alle beschikbare vrouwkracht verdedigt. Helaas beperkt het verdedigen zich niet tot de directe aanvallers. Een dergelijk getergd volk terroriseert de hele omgeving. Als iets dergelijks zich voordoet na een inspectie in de ochtend dan duurt de dag nog lang, heel lang. Wellicht kunt u vast gaan uitzien naar een andere standplaats. Vandaar mijn advies: is het noodzakelijk dat u de volken inspecteert, doe het in de avond. Zodra er vechtpartijen ontstaan, sluit u de kast. Blijft het onrustig bij het volk zet dan een stukje glas op de aanvliegplank schuin voor de vliegoepening. Door deze vreemde situatie worden indringers afgeschrikt.

Afscheid van de darren

Als imkers elkaar ontmoeten, praten ze over de ontwikkeling van hun volken, de dracht en de oogst. Al-

lemaal het resultaat van die ijverige werkbijen. Zijn ze toevallig met een teeltprogramma bezig dan wil de naam 'darren' nog wel eens vallen, dat ze in grote hoeveelheden nodig zijn, enz. Aanvankelijk werd in het vroege voorjaar een bescheiden aantal darrecellen door de koningin belegd, maar zodra de onstuielige voorjaarsontwikkeling naar volwassenheid in de volken losbrak, werden alom darrecellen gebouwd en belegd.

Voor de imkers een normale zaak, want uit die groei naar volwassenheid komt de deling voort, het zwermen. Een deel van het volk blijft achter met een onbevuchte koningin en gaat zij op bruidsvlucht, dan zijn er darren nodig, heel veel zoals we nu weten, om tot geslaagde paringen te komen. Heel logisch allemaal. Ook voor de wetenschappers zijn dat vastgelegde regels, maar zij willen graag meer weten. Welke factoren, bijvoorbeeld, zijn er verantwoordelijk voor het starten en beëindigen van de bouw van darrecellen, het beleggen en niet meer beleggen van deze cellen en welke bepalen het tolereren en doodsteken van de darren? De Engelse onderzoeker John Free veronderstelt dat het allemaal te maken heeft met de overdracht van feromonen afkomstig van de koningin, werkster- en darrebreed. De feromonen van de koningin onderdrukken vroeg in het voorjaar de neiging van de bijen om darreraat te bouwen. Als tijdens de verdere ontwikkeling van het volk het aantal bijen toeneemt en de hoeveelheid koninginferomoon per bij dus afneemt, verdwijnt daarmee de totale controle van de koningin om deze activiteit te onderdrukken. De werkbijen komen in een, laten we maar zeggen „frivole” stemming en onderaan de raat worden darrecellen gebouwd.

Bovendien lijkt het waarschijnlijk, aldus Free, dat er door het werksterbroed feromonen of geurstoffen worden geproduceerd die het volk juist aanzetten tot het produceren van darren. Volgens deze theorie wordt het totaal aantal gebouwde darrecellen, de hoeveelheid darrebreed en de totale hoeveelheid darren in een volk bepaald door de verhouding tussen de geproduceerde hoeveelheid onderdrukkend koninginferomoon en activerend werksterbroedferomoon.

Een praktijkvoorbeeld in het najaar

Er zijn nog steeds veel bijen in een volk aanwezig, dus relatief weinig onderdrukkend koninginferomoon per bij. Toch worden er nog maar weinig of geen darrecellen gebouwd omdat de stimulans daartoe uitgaat van het aanwezige werksterbroed en dat is nu sterk afgenomen. De koninginnegeur heeft weer de overhand gekregen. Een andere ondersteuning van deze theorie is dat het veel moeite kost om kleine volkjes darrecellen te laten bouwen. Het onderdrukkende koninginferomoon overheerst het bouwactiverende feromoon afkomstig van de geringe hoeveelheid broed. Als derde ondersteuning van deze theorie geldt dat in een volk met een oude ko-

ningin, die zoals we weten minder feromoon produceert, darrebreed en ook darren eerder en ook langer aanwezig zijn. Toch zal een volk niet eindeloos darrecellen bouwen cq. darrebreed aanzetten. Dat komt omdat zowel darreraat, darrebreed als de aanwezige darren ook een geurstof verspreiden die het verder aanzetten van darrebreed tegengaan. In de subtiele geurstofcommunicatie is geen ruimte voor een gevoelsmatige benadering. Hoewel darren een voorwaarde vormen voor het kunnen gaan zwermen, worden ze daarom niet gekoesterd en krijgen ook geen voorkeursbehandeling. Ze worden door de bijen getolereerd en niet meer dan dat. In de zomermaanden zitten ze reeds samengedromd op de buitenste raten, ver uit de buurt van het drukke voetverkeer van de broedverzorgende bijen en er ontstaat rampspoed voor de darren als in het najaar de voedselstroom stagneert door een plotselinge omslag van het weer. Binnen de kortste keren wordt het darrebreed getrokken gevolgd door het verdrijven van de volwassen darren. Let wel, het verdrijven van de darren vindt alleen plaats als er een bevruchte koningin aanwezig is. Zelfs bij grote drachtarmoede zal de darren geen strobreed in de weg worden gelegd als er nog een onbevuchte koningin aanwezig is, tot het moment dat deze koningin is bevrucht en eitjes produceert. Ook dan valt het zwaard voor de nu nog aanwezige darren. Maar welke factoren er allemaal worden aangedragen, laten we vooral het grote geheel niet uit het oog verliezen en daarin speelt mijns inziens het veranderen van de daglengte ook een grote rol.

Darren vliegen ook bij koeler weer

Voordat we afscheid van de darren nemen, wil ik proberen een hardnekkig in stand gebleven verhaal uit de wereld te helpen. Nog steeds geldt dat darren alleen bij gunstige weersomstandigheden hun rondjes draaien. Neemt u van mij aan, het is een verhaal en niet meer dan dat. Als voorbeeld neem ik een van de vele koele dagen van begin juni. Midden op de dag, 15 °C weinig wind en af en toe wat spatjes regen. Rond het tuinvolk een drukte van belang. Een zwaar gezoem en tientallen dartele darren in de lucht. Maar ja, wat wil je. Niet alleen in het tuinvolk, maar ook bij mijn vier andere volken waren prima onbevuchte koninginnen aanwezig. Het spel der feromonen heeft naar mijn idee een grotere reikwijdte dan we vermoeden. Maar hoe het ook zij, ik zal ze missen die genoeglijke brommers die in de middag hun rondjes draaien. Raak niet in paniek als blijkt dat uw volken tot ver in september geen genoeg krijgen van de darren. Vooral bij aanhoudende dracht is het verdrijven van de darren een geleidelijk proces.

Het tuinvolk

26-5: Tuten, twee koninginnen laten inlopen; de raat met resterend broed naar de kippen; vangraat 2 ingehangen. Ondanks het koude weer lage honingka-

mer goed gevuld, een lege er onder geplaatst.

5-6: Vangraat twee verwijderd.

16-6: Koud, veel wind en opnieuw koud. Volgens de boekjes geen enkele dag geschikt weer voor de bruidsvlucht. De broedaflegger moet nu ook moerloos worden gemaakt zodat ze voor de vakantie nog op een dop kan worden gezet. De broedaflegger regelmatig gevoerd.

18-6: Broedaflegger moerloos gemaakt. Hoofdvolk haalt intensief muisgrijs stuifmeel. Op 600 meter afstand twee percelen veldbonen in bloei. Ondanks de tegenwerking van het weer kan het haast niet anders of er moet een leggende koningin aanwezig zijn.

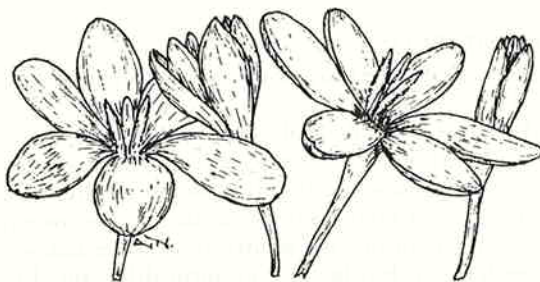
Het weer in de maand september

September, aanvankelijk nog zomers, maar later in de maand de eerste kenmerken van de naderende herfst als ex-tropische cyclonen met mooie namen als bijvoorbeeld Aida als diepe depressies stormweer brengen met vaak aanzienlijke schade zoals op 19 september 1990. In 1986 werd deze maand extreem koud. In meer dan tien nachten werd ergens nachtvorst gemeld. De tweede decade werd de koudste van de eeuw; in Limburg kwam op de 17de de maximumtemperatuur niet boven de 10 °C. In 1988 liet september zich bij de start van zijn beste kant zien, met mooi zomerweer, de zogenaamde „oude-wijvenzomer”. Over de periode 1951-1980

bedroeg het landelijk gemiddelde aantal uren zonneschijn 142, neerslag 68 mm en gemiddelde maximum-temperatuur 18,3 °C. In de afgelopen vijf jaar waren de belangrijkste kenmerken van het septemberweer als volgt.

Jaar	Zonneschijn (uren)	Neerslag (mm)	Gem. max. temp. (°C)
1986	zonnig	droog (42)	zeer koud (15,8)
1987	somber	normaal	zacht
1988	zeer somber (105)	nat (92)	normaal
1989	normaal	normaal	warm (19,9)
1990	zeer somber (100)	zeer nat (108)	koud (16,8)

Geraadpleegd: Free, J.B. (1987) Pheromones of social bees, Chapman and Hall, London. ISBN 0-412-24740-2

Het Groentje 90 jaar geleden

Ko Zoet

HONINGGEWIN IN 1901 EN DE BIJEN IN SEPTEMBER

Zeer uiteenlopend zijn dit jaar in ons land de mededeelingen omtrent het honinggewin. In eenige streken wordt het zeer goed genoemd, in andere minder goed; neemt men evenwel alles te samen, dan zal dit jaar niet bij de beste, maar ook niet bij de slechtste zijn op te schrijven. Het volgende bericht ontvingen wij van de Maaskant N.B.

Van den 10den tot den 25sten Augustus werd hier vrij goed gehaald op de kleine paardebloem (Leeuwetand), volkverlies kwam in dien tijd niet voor; de beste volken wegen rond de 15 kilogr. en zijn sterk bevolkt. Op boekweit en heide werd einde Juli en begin Augustus, vooral in de Peel, ontzaglijk veel volk verloren; sommige stokken, vooral de oude afgezwermde, verloren negentiende van hun volk. Over het algemeen is op de heide de toestand ellendig te noemen; was het volk behouden gebleven, dan zou de honigdracht nog niet slecht geweest zijn.

INWINTERING EN LET OP UW KONINGIN

Hoe het ook zij, willen wij kans van welslagen hebben in het volgende jaar, dan moet nu reeds daarvoor gezorgd worden. Een jonge, goed vruchtbare koningin, ziet daar, een der hoofdvereischten voor een goede overwintering. De zorgzame imker zal het register van den burgerlijken stand zijner bijenvolken wel in orde hebben. Het behoeft nu juist geen koningin te zijn die nog geen overwintering heeft meegemaakt, ja, men beweert zelfs, dat ze er zes kan meemaken, maar twee of drie winters gaat zeer goed.

Heeft men dan ook vreemde, raszuivere koninginnen aangeschaft dan kan men daar eenige jaren genot van hebben. Niet alleen moet de koningin jong, maar ze moet ook zonder gebreken zijn. Daarom zal men ze goed bekijken en nazien of ze niet het een of ander gebrek heeft aan pooten, vleugels en voelsprietten. De haken aan de pooten heeft zij noodig om bij het eierleggen den raat vast te

grijpen om zoo met het achterlijf tegen den middenwand der cel te komen en de eieren daaraan vast te hechten. Heeft zij, vooral aan de achterpooten, een gebrek, dan zullen vele eieren verloren gaan. Een gebrek aan de voelsprieten zal tengevolge hebben, dat het broed niet aaneengesloten geplaatst wordt, en een gebrek aan de vleugels zal bij het zwermen blijken.

De vruchtbaarheid van een koningin is nog niet gewaarborgd door dat ze jong is. Doet zich het geval voor, dat men niet zeker is van den leeftijd eener koningin, dan neemt men die het meest behaard is en het vlugst in hare bewegingen.

ALGEMEENE VERGADERING VBBN OP 29 AUGUSTUS 1901 TE UTRECHT

ENIGE FLITSEN

Gedurende den loop der vergadering in de ruime zaal van

„Buitenlust” in de Maliebaan zullen nagenoeg een 40-tal leden aanwezig zijn geweest, onder wien wij ook een dame-lid mochten tellen. De voorz. deelt mede, dat de commissie benoemd om een rapport uit te brengen over het gebruik van honig als genotmiddel tot het besluit is gekomen, dat geen der drie ingekomen antwoorden voor een bekroning in aanmerking kan komen. Voor het „Maandschrift” in het jaar 1900 zijn uitgegeven f 599,99, hiervan f 360 voor drukloon en verzendingskosten. Houdt men rekening met de waar, die men voor dat geld krijgt, dan is dat drukloon hoog.

De rapporteur commissie nazien boeken merkt op dat op de rekening geen post voorkomt voor vergoeding van reis- en verblijfkosten van de commissie belast met het nazien der rekening en verantwoording van den Algemeenen Penningmeester. Men kan niet verlangen, dat dit Pro Deo geschiedt. Het aantal leden vermeerderde in 1900 met 219, zoodat de Vereeniging bij den aanvang van het jaar 1901 1652 leden telde en wel de Provinciale Afdeling Noord-Brabant 627, Limburg 318, Gelderland-Overijsel 305, Friesland 176, Noord- en Zuid- Holland 74, Drenthe 73, Utrecht 20, terwijl 59 leden, van wien 46 behooren tot de Afdeling „Het Noorden”, als verspreide leden bij de Vereeniging zijn aangesloten.

Rooster van aftreden HB-leden

Overijssel-Oost; Veluwe-Zuid; Achterhoek; Utrecht; Zuid-Holland.

De lezer schrijft

Koolzaadervaringen

Paul Heijdenrijk, Kampen

Een dag van slag na een bezoek aan de bijen in het koolzaad. Ja, daar kunnen zoveel redenen voor zijn. Dat zal u ook wel eens overkomen zijn.

Zo overkwam het mij vorige week vrijdag, toen ik samen met mijn beide reisgenoten nog even ging kijken hoelang het veld achter ons koolzaadveld vermoedelijk nog zou bloeien. Daar aangekomen zag een van mijn reismakkers, die voor een kleine boodschap even een eindje het veld was ingelopen, dat er een dikke deken van bijen boven op een van de kasten lag van de heer R. Waayer uit Enschede.

Wat doe je dan als rechtgeaard imker? Het was al zes uur s'middags en het werd al knap koud. Na enig overleg hebben we dan toch maar besloten om andermans bijen toch nog een prettiger tijdelijke woning te bezorgen. Met veel geduld. Een beetje rook, voorzichtig beroeren met de vingertoppen en tenslotte (na meer dan een uur) met handen vol onder de korf leggen, kregen we de zwerm keurig binnen. Het zal tegen half negen geweest zijn voor we thuis waren, dit tot ergenis van het thuisfront.

De heer Waayer was mij de volgende dag dankbaar voor de bewezen dienst en kon na een korte onderbreking in Kampen (binnen 5 minuten zat de zwerm in de daarvoor bestemde kast) met zijn laatste volkje verder naar Enschede.

En waarom niet, denk je dan. Waarom zou jij niet op jouw manier anderhalf uur besteden aan wat een ander in 5 minuten gedaan zou hebben. En natuurlijk bewijs je elkaar – „Imkers onder elkaar” – toch zeker waar mogelijk een dienst! Is 't niet!

En waarom ben ik nu, een week later, terug uit het koolzaad zo van slag? Die andere „imker” (?) die in de tussenliggende tijd langs al die standen aan de Vogelweg gereden heeft, heeft al mijn reisriemen toch allen maar even geleend, omdat hij zijn eigen vergeten was! Zo is het toch zeker? Maar ja, waarom belt hij dan niet even, om dat te zeggen? Het telefoonnummer stond toch op alle zes mijn kasten! Of heeft hij het briefje met mijn telefoonnummer verloren? Voor dat geval dit verhaal in ons aller Groentje. Je zult zien wanneer ik komende week weer even naar mijn kasten kijk, dat de reisreimen allang weer om mijn kasten gedaan zijn en dat ik de volken zonder probleem mee naar huis kan nemen.

Voor de zekerheid toch maar mijn Postbusnummer 416, 8260 AK Kampen.

Opmerking van de redactie:

Wegens verhuizing is de heer Heijdenrijk nu niet per telefoon bereikbaar. U kunt wel de redactie bellen: 08370-22422.

Buckfast met of zonder bescherming?

K. Kiers, Emmen

In het aprilnummer van het Groentje heeft de heer Van der Zee geprobeerd ons de voordelen duidelijk te maken aangaande het beschermen van de naam Buckfast. Op zichzelf een goed artikel, zij het dan te eenzijdig benaderd vanuit zijn eigen, zakelijke visie. Als eenvoudig imker ontkom je niet aan de gedachte dat er iemand geprobeerd heeft een gat in de markt te ontdekken. Het zou allemaal veel aannemelijker zijn overgekomen indien een van de in het land aanwezige bijenteeltorganisaties deze belangen had mogen behartigen. Om daar dan ook direct maar aan toe te voegen dat tegen goed oudhollands koopmanschap geen bezwaren behoeven te bestaan. Maar de keuze is dan aan de tegenpartij om de ogen open te hebben en tegengas te geven. De vraag mag gesteld worden of de naam Buckfast wel bescherming nodig heeft. Zoals bekend is bijvoorbeeld de naam Carnica niet beschermd. Toch weten we dat ook dit ras met het toenemen der jaren steeds beter is geworden. Het etiket dat ze vroeger hadden opgeplakt – vlug zwermen en veel aandacht vragend – voldoet niet meer; het is er bij de diverse lijnen voor een groot deel reeds lang uitgeleed. Bij wat de heer Van der Zee voor ogen staat valt er een vergelijking te trekken met bijvoorbeeld de computerwereld. Degene die in deze wereld wat meer thuis is weet dat het illegaal vermeerderen van zowel hardware als software zoveel mogelijk wordt tegen gegaan. Deze producten genieten bescherming als zijnde de scheppingen van één man of één groep. Van geheel andere orde is weer de bescherming van selectiewerk door middel van de genentheorie, waarvan we nog niet weten welke kant het op gaat. Toch worden alle genoemde varianten juridisch vanuit verschillende uitgangspunten benaderd maar dan wel met dezelfde bedoeling: het creëren van een monopoliepositie. Het kostenloos vermeerderen van Buckfastmoeren wordt tegengegaan via naamsbescherming omdat produktbescherming praktisch onmogelijk is. Als we het artikel goed lezen mogen we dus vrijelijk voorttellen met larven afkomstig van raszuivere Buckfastmoeren. Maar mag je die zelfgeteelde moeren dan ook verkopen of in de

aanbieding brengen als zijnde afkomstig van raszuivere Buckfastmoeren en bevrucht op een Nederlands Buckfaststation, respectievelijk geïnsemineerd met zuiver Buckfastsperma? Dit zal de bedoeling uiteraard niet zijn, maar wat is het juridisch antwoord hierop? Belangrijk is daarom de vraag of inschrijving van de naam Buckfast in het merkenbureau niet kan worden aangevochten. Waar enige telers reeds lang voordien aantoonbaar de naam Buckfast gebruikten mag het aannemelijk worden geacht dat zij met succes via de rechter de inschrijving kunnen aanvechten. Hopenlijk willen juridisch onderlegde collega's meer informatie geven. Dit om te voorkomen dat onze hobby meer gaat kosten dan nodig is. Indien nodig zou de vereniging het financiële gedeelte voor haar rekening kunnen nemen.

Een reactie op het artikel van de heer Kiers

R. Kakes

Bijenhouders zijn doorgaans vriendelijke mensen, en het omgaan met bijen kan een ontspannende bezigheid zijn. Ik kan mij daarom heel goed voorstellen dat het vervelend is als je bij het telen van koninginnen, al of niet voor de verkoop, je af moet vragen of de rechter misschien over je schouder meekijkt. Onze wetgeving kent gelukkig veel regels die eigendomsrecht beschermen tegen inbreuk door derden. Zo is er het auteursrecht (bijvoorbeeld bij computerprogramma's) of het patent op een bepaald produkt. Waar het de heer Kiers vooral om gaat is de vraag of iemand het alleenrecht kan claimen voor het gebruik van het merk Buckfast voor bijen. Het antwoord op deze vraag vinden we in de 'Eenvormige Beneluxwet op de merken' uit 1962. Daaruit blijkt dat men inderdaad het alleenrecht kan claimen op het gebruik van een bepaald merk voor een bepaald produkt. Onder bepaalde voorwaarden kan men een merk 'deponeren' bij het Benelux Merkenbureau in 's-Gravenhage. Het merk is dan beschermd tegen inbreuk door derden. De bescherming geldt alleen voor de naam, er kan van deze Buckfast-bijen ongestraft net zoveel nageteeld worden als iemand maar wil. De heer Kiers vraagt zich ook af hoe het dan zit met mensen die al langer het merk Buckfast voor hun bijen gebruiken. Deze mensen kunnen, zeker als ze dat merk ook in publikaties gebruikt hebben, het verrichte depot met grote kans op succes aanvechten met behulp van dezelfde Beneluxwet. Hiermee lijkt mij de vraag beantwoord, nog niet beantwoord is hiermee de vraag of het een goede ontwikkeling is dat bijenhouders naast hun handboeken over de bijenteelt in de toekomst ook nog een juridisch handboek achter de hand moeten houden.

Het Groentje wordt ook in Hongarije gelezen

Rectificatie

In het artikel van de heren O. van Walderveen en J. Scimin over het Carnica-land Hongarije (Bijenteelt 91(11): 311-312 (1989) staat een afbeelding van een „zwermvangapparaat”. Uit een brief van de toenmalige chef van het Bijeninstituut in Gödöllő, Hongarije, de heer Suhayda Jemó, blijkt dat dit onderschrift niet juist is. In feite is het een kooi waarin men darren laat vliegen, voordat een aantal hiervan voor de kunstmatige inseminatie gebruikt wordt. Alleen de geslachtsrijpe darren houden het vol om langere tijd in deze kooi te vliegen. De jonge darren raken al snel uitgeput.

Verenigingsnieuws

Verlag bijeenkomst Drachtplantencommissies van de vijf imkersbonden op 13 april 1991

Frans Janssen

Deze studiedagen worden op toerbeurt door een van de bonden georganiseerd. Dit jaar werden we gastvrij ontvangen door de NCB op de Ambrosiushoeve. Belangrijkste thema van deze dag was de „braaklegregeling”, waarover Gert-Jan Elbers, na enkele jaren ervaring met deze regeling, de voor- en nadelen schetste. Het is een „boerenregeling” en wil je er als bijenhouderij van mee profiteren, dan zul je het moeten zoeken in samenwerkingsverbanden met bijvoorbeeld de Vlinderstichting, het Jachtfonds en de Stichting Behoud Natuur- en Leefmilieu.

Deskundige rondleiding door Cees Havermans; op de achtergrond de nieuwe Ambrosiushoeve.

Een dia-presentatie door Frans Janssen gaf een beeld van de meer dan 80 ha braaklegging in de gemeente Renkum. Door intensieve samenwerking van landbouwers, jagers, wildbeheerseenheid Veluwe-Zuid-West en imkersvereniging „De Korenbloem” Renkum/Oosterbeek e.o. kon bij de Provincie Gelderland een aanvullende subsidie worden verkregen. Hierdoor is het mogelijk geworden om voor een vijftal jaren een belangrijke uitbreiding van de bijenweide met o.a. phacelia, bladrammenas en klaver te realiseren.

Interessant op deze studiedagen is altijd weer het uitwisselen van ervaringen en activiteiten verband houdend met drachtverbetering. Hoewel men op tal van terreinen actief is, laten successen nog wel eens op zich wachten. Verbetering van de bijenweide is een zaak van lange adem! Voorlichting naar de „groenvoorziers” zal nodig blijven: lespakketten met drachtkalenders voor diverse grondsoorten zullen worden ontwikkeld.

Excursie in Arboretum

Na de middagpauze konden de aanwezigen onder de deskundige leiding van Cees Havermans deelnemen aan een excursie door het drachtplantenarboretum van de Ambrosiushoeve. Door het milde voorjaarsweer was de drachtplantentuin dit jaar bijzonder vroeg in bloei, waardoor deze nuttige studiedag extra fleurig kon worden afgesloten. De volgende bijeenkomst zal worden gehouden op 15 februari 1992. De LLTB zal dan onze gastheer zijn in het „Zoemhukske” in Horst.

Keuring van heidehoning van 1991 op radioactiviteit

Commissie Honing, VBBN

Zoals u weet mag de verkoop van Nederlandse heidehoning door de imker, zowel aan huis, in winkels als op markten, alleen geschieden indien de hoeveelheid radioactief cesium (cesium 134+137) lager is dan 600 Becquerel per kilogram (Regeling normen radioactiviteit van cesium in eet- en drinkwaren in de Warenwet). Teneinde aan de wettelijke maatregelen te voldoen, dient de imker, voor de heidehoning die hij ter verkoop (of ter keuring op een bijenmarkt) aanbiedt, in het bezit te zijn van een analyse-rapport waarin het gehalte aan cesium 134+137 vermeld staat.

Ook dit jaar is het weer mogelijk heidehoning te laten onderzoeken via het secretariaat van de VBBN, dat ook het analyserapport verstrekt. Aan deze meting zijn geen kosten verbonden, behalve uiteraard de portokosten die u maakt bij het verzenden van de

honing. De verenigingen adviseren de imkers dringend van deze unieke gelegenheid gebruik te maken en de heidehoning preventief te laten onderzoeken. Alleen dan kan de goede naam van Nederlandse honing gewaarborgd blijven. Om zo'n analyserapport te verkrijgen doet u het volgende:

- U neemt een representatief monster van de geslingerde heidehoning, oogst 1991, van ongeveer 50 gram in een potje met een goed sluitend deksel.
- Op dit potje plakt u een etiket met, duidelijk leesbaar, de volgende gegevens: uw naam, adres, postcode, woonplaats, telefoonnummer, oogstdatum en de naam van het heideveld.
- U stuurt dit potje naar het volgende adres: secretariaat VBBN, Grintweg 273, 6704 AP Wageningen.

Uiterlijk 17 september moet het potje op dit adres aanwezig zijn. Inzendingen die ons na deze datum bereiken kunnen helaas niet meer in behandeling worden genomen. *Attentie:* Indien uw honing bestemd is voor de markt in Eerbeek moet u dit duidelijk op het etiket vermelden.

- Ca. 14 dagen later ontvangt u het analyserapport (certificaat) via het secretariaat van de VBBN (Eerbeek bezoekers eerder). Laten we met zijn allen borg staan voor een produkt dat aan alle voorschriften voldoet!

Activiteiten van de Commissie

Honing van het secretariaat

De commissie Honing heeft na de Algemene Vergadering niet stilgezeten. Er is overleg gaande in groter verband, met vertegenwoordigers uit alle imkersbonden, de Studiegroep Bedrijfsmatige Imkers, DLV en IKC, over een kleurenfolder, een honingbokaal en een keurmerk. De opzet voor de kleurenfolder is in handen gegeven van een professionele tekstschrijver, en zal hopelijk voor het eind van het jaar klaar zijn. Een gesprek over de haalbaarheid van een honingbokaal zal in september gehouden worden, waarbij het de bedoeling is meteen tot overeenstemming te komen. Het gaat om andere typen potten, die meer aan de wensen en eisen voldoen dan de „gewone” potten, en daarom ook best iets duurder mogen zijn.

De besprekingen met betrekking tot het keurmerk verlopen ook voorspoedig. In eerste instantie is in het „grote” overleg gepraat over de richtlijnen. Daarna heeft in kleine kring een informeel gesprek plaatsgevonden met een vertegenwoordigster van de Stichting Ekokeurmerk Centrale (SEC). Daarna

zullen de richtlijnen van de SEC en de honingcommissie met elkaar in overeenstemming worden gebracht, de kosten van het lidmaatschap zullen worden vastgesteld, en er zal geïnventariseerd worden wie interesse voor een keurmerk heeft. Het keurmerk zal voor kleinere imkers misschien niet interessant zijn wegens (te) hoge kosten, maar het zal wel mogelijk zijn dat een subvereniging of een groep imkers het keurmerk aanvraagt. De 3-slag honingfolder, zoals door dhr. Den Held tijdens de AV gepresenteerd, is gereed en kan besteld worden op het Bijenhuis (zie elders in dit nummer).

Resultaat ¾ boekjaar afdeling Handel

G. Henseler

	1989	1990	1991
Inkomsten × f 1000			
Bruto winst	233	300	290
Uitgaven × f 1000			
Personeelskosten	147	148	140
Huisvestingskosten	30	31	25
Machine- en inventariskosten	8	6	11
Kantoorkosten	6	13	18
Verkoop- en marktkosten	14	19	22
Autokosten	8	9	5
Financieringskosten	18	19	15
Algemene kosten	10	12	8
Totaal	241	257	244
Resultaat negen maanden	-/- 8	+ 43	+ 46

Zoals het de laatste jaren de gewoonte was, treft u hierbij het financieel overzicht aan over de eerste negen maanden (¾ jaar) van het lopend boekjaar en enkele daaraan voorafgaande jaren betreffende de afdeling Handel.

Het is vanzelfsprekend – gezien de slechte weersomstandigheden – een overzicht waaruit blijkt dat de bruto winst de overeenkomstige periode van het afgelopen boekjaar niet geheel haalt. Door het uitgavenniveau „in de hand te houden” lijkt het er toch op dat het eindresultaat ons streven, om geen „verlies” te lijden, benadert. Indien het laatste kwartaal niet noemenswaard afwijkt van de trend van voorgaande jaren zal dit streven gehaald worden.

- Na het afnemen van de honing kan men de volken tegen de varroamijt behandelen met IMP-platen (werkzame stof mierzuur). De temperatuur moet tussen de 12 en 25 °C liggen.
- Kijk of de dekplank nog goed afsluit. Misschien moet de bovenste bak of de plank vervangen worden. Men voorkomt dan dat de plank totaal wordt vastgekit. In de winter geeft dat flinke problemen bij de varroabestrijding; vaak lukt het dan niet om een dekplank met veel kit na het verwijderen weer passend terug te leggen. Smeer eventueel een dun laagje vaseline op de randen, dat gaat het vastkitten tegen.
- Vaseline of lijnolie kan men ook gebruiken om de handen mee in te smeren als men kastdelen gaat verwerken die onder de propolis zitten. Om de propolis na het werken in de bijen van de handen te krijgen, kan men een goed afsluitbaar jampotje vullen met een in spiritus gedrenkt lapje. Het doekje kan lange tijd gebruikt worden om propolisresten van de handen te krijgen.
- Voor propolis is een afzetmarkt. Bewaar daarom alle restjes in een goed afsluitbare pot totdat u voldoende hebt om aan een opkoper aan te bieden.
- Gebruik geen haring-, augurken- of mayonaise-potten voor de honing. Veel vooral zure producten veroorzaken zelfs na koken van de pot een muffe geur. Vervang ook altijd de deksels van andere potten. Veegjes groen van de spinazie op het kartonnetje en andere moeilijk verwijderbare resten geven een slechte indruk. Losse deksels zijn vaak te koop bij uw bijenartikelenhandelaar.
- Plastic emmers of vaten voor etenswaren moeten aan bepaalde eisen voldoen. Gebruik daarom voor honing alleen plastic emmers van uw handelaar. Ook kan men eens informeren bij de keuken van een grote instelling. Vaak gebruikt men daar grootverpakkingen voor bijvoorbeeld jam. Na grondig reinigen zijn deze weer geschikt voor gebruik. Emmers van de snackbar en emmers waarin waspoeder heeft gezeten zijn totaal ongeschikt.
- Laat nieuwe honingklanten eerst eens proeven voordat u verkoopt. Smaken verschillen en soms is er verwarring bij de klant bij het openen van een pot met veel paardbloemhoning of bijvoorbeeld zeeasterhoning, die ruiken niet bepaald naar geurige bloesem terwijl toch sommige fijnproevers er om vechten.
- Als u niet aan herfstdrachtverbetering hebt gedaan kan het soms noodzakelijk zijn om de volken alsnog te spreiden om een goed stuifmeelaanbod te verzekeren.

- Volken die tot laat in de zomer voor bestuiving onder glas of tunnels zijn gebruikt kunnen een flink stuifmeeltekort hebben geleden. Als de volken nog maar klein zijn, ruim ze dan op; veelal zijn het noseahaarden.

Varroabestrijdingsadvies

C. van den Brand, DLV

In voorjaar en zomer kon gebruik worden gemaakt van de biotechnische bestrijdingsmethoden. Door middel van de darreraat-, vangraat- en arrestraam-methode kon een flink deel van de mijten verwijderd worden. Toch is de effectiviteit van deze methoden niet voldoende om de varroabesmetting voldoende terug te dringen. Bovendien wordt het steeds duidelijker dat vooral door vervliegen van bijen uit zwaar besmette volken er een flinke herinfectie kan optreden. Uit volken tot op meer dan een kilometer afstand kunnen honderden en meer mijten in een volk binnenkomen. Deze mijten kunnen zich nog geruime tijd vermenigvuldigen. Direct na het afnemen van de honing kunnen de volken dan ook behandeld worden met IMP-platen (werkzame stof mierzuur), mits de temperatuur tussen de 12 en 25 °C ligt. Behandel vier maal om de vier dagen. De platen moeten 's avonds en 's nachts (totaal 12 uur) op of onder het volk liggen. Gebruik per zes of tien ramen een plaat. Bestuivingsvolken kunnen al eerder met de platen behandeld worden. *Het is belangrijk dat iedere imker bij alle volken de varroabesmetting laag houdt.* Volken die gekocht zijn of zwermen van onbekende oorsprong moeten voortdurend gecontroleerd worden. Ook volken die men door omstandigheden het afgelopen jaar niet of onvoldoende heeft kunnen behandelen moeten goed nagekeken worden op varroamijten. Wanneer een volk ernstig besmet is (hoge mijtenval, misvormde bijen etc.), is afzwavelen zeer aan te raden. Wanneer tot de winter met behandelen gewacht wordt, is het volk vaak dood of verdwenen en heeft het door vervliegen zijn omgeving besmet.

Zolang een volk nog broed heeft, heeft het behandelen met Perizin of Folbex VA weinig zin. Wacht daarom totdat de volken geen, of zo weinig mogelijk broed hebben. De temperatuur moet minimaal 5 °C zijn. Let ook op het verdere temperatuurverloop wanneer men wil gaan behandelen. Het is beter dat de temperatuur de eerste uren na het behandelen niet teveel daalt. Wanneer er geen tijd is voor een tweede behandeling, dan kan men deze de eerstvolgende keer na afloop van een vorstperiode toepassen. Wanneer men om bepaalde redenen de bovengenoemde middelen niet wil gebruiken, is melkzuur

een alternatief. Het is een stof die veel in de natuur voorkomt en die in een 15% oplossing over het volk wordt gespoot en redelijk door de bijen wordt verdragen. Broed is echter gevoelig voor melkzuur. Wanneer er geen broed aanwezig is kan de werkzaamheid van een melkzuurbehandeling 98% bedragen. De temperatuur moet bij het behandelen weer hoger dan 5 °C zijn. Spuit op iedere raamkant met bijen 5 ml van de oplossing. Herhaal dit viermaal om de vier dagen. Tot slot: wees voorzichtig met alle bestrijdingsmiddelen, draag bijvoorbeeld wegwerphandschoenen en lees de gebruiksaanwijzing. Bestrijdingsmiddelen horen in een afgesloten kast bewaard te worden. Resten of verpakkingen moet men aanbieden bij de chemokar.

Nieuwe voorlichter DLV

C. van den Brand

Eindelijk is het DLV-team Bijenhouderij en Bestuiving weer compleet. Op 1 augustus start de heer T. van Veen met zijn werkzaamheden. Hij krijgt als standplaats Horst in Limburg. Zijn werkgebied zal het zuidoosten van Nederland omvatten. Op maandagochtend is de nieuwe bedrijfsdeskundi-

ge via een doorschakeldienst te bereiken onder telefoonnummer 03210-18398. Op woensdag- en donderdagochtend bereikt u via dit nummer de andere bedrijfsdeskundigen van Bijenhouderij en Bestuiving. Voor echt dringende zaken kunt u daarnaast contact opnemen met onze secretaresse (telefoon 03210-18398). Voor zuidoost Nederland zal zij dan de vragen zo snel mogelijk doorgeven aan de heer T. van Veen.

Cursussen

Het Ambrosiusgilde **ROTTERDAM** organiseert een cursus „bestuiving en bestuivingsvolken”. Deze cursus omvat 40 lessen waaronder een aantal bezoeken aan kassen waar bijen ingezet worden voor de bestuiving. De cursus wordt afgesloten met een diploma. Het cursusgeld bedraagt f 125,-. Tevens zal in het voorjaar van 1992 een cursus bijhouden voor gevorderden worden georganiseerd. Deze cursus zal worden gegeven aan de LTuS Hugo de Vries in Rotterdam. De kosten bedragen f 185,-. Inl. en aanmelding: Tom van Wanum, Rivierlaan 5, 3207 BJ Spijkenisse. Tel. 01880-25538.

Koninginneteeltcursus voor beginners in **UDDEL** (Veluwe) op 28 januari en 4 februari 1992. Met medewerking van Buckfast Belangen Verenigd wordt door het Buckfast bevruchtigingsstation Nunspeet een koninginneteeltcursus voor beginners georganiseerd. Deze cursus is gespreid over twee dinsdagavonden: 28 januari en 4 februari 1992. De cursus wordt gegeven door J. Lamé en C. van der Wal. De kosten voor de twee avonden zijn f 25,-. Cursisten kunnen aansluitend de koninginneteeltcursus voor gevorderden volgen. Opgave bij: C. van der Wal. Tel. 03412-51206.

Koninginneteeltcursus voor gevorderden en ervaren koninginnetelers te **UDDEL** op 11 februari, 18 februari en 16 mei 1992 (speciale overlarfdag). Met medewerking van Buckfast Belangen Verenigd wordt door het Buckfast bevruchtigingsstation Nunspeet deze cursus georganiseerd. De kosten bedragen f 35,- incl. de kosten voor de larfjes. De cursus wordt gegeven door J. Lamé en C. van der Wal. Tel. 03412-51206.

De subvereniging **Utrecht** e.o. organiseert bij voldoende belangstelling een cursus Bijenteelt voor beginners. Aanvang januari 1992. Inl.: mw. J. de Leeuw. Tel. 030-937539.

Bijen- en Gezondheidsdag in Beilen

14 september 1991 C. Reuten-Reker

Groep Drente organiseert, in samenwerking met de Landelijke Ziektebestrijdings Commissie, een dag die in het teken zal staan van plezierig imkeren met gezonde volken. Iedereen is van harte welkom, ook die uit de andere provincies zijn hierbij uitgenodigd. Het enige wat u moet doen is alle vragen en opmerkingen n.a.v. imkeren „in de breedste zin van het woord” noteren en 14 september meebrengen. Het kost niets, u moet slechts leeftocht meebrengen. Het is ook mogelijk om de lunch ter plaatse te gebruiken: zaal Muller, Paltz 7 te Beilen. U moet dan vóór 10 september bij een der onderstaande telefoonnummers opgeven of u dit wenst.

Het programma ziet er als volgt uit:

10.00 uur: ontvangst met koffie.

10.15 uur: inleiding door Gert Jan Elbers. De nieuwste ontwikkelingen varroabestrijding worden verteld, toegelicht met film en video. Volop gelegenheid tot het stellen van vragen.

12.00 uur: lunchpauze.

13.00 uur: bezoek aan drie bijenstanden in Beilen: Beilense imkers stellen hiervoor hun stand beschik-

baar. Hulde! Voorlichting wordt gegeven door deskundigen.

15.00 uur: terug bij zaal Muller. Uitvoerige gelegenheid voor het stellen van vragen en het maken van opmerkingen.

16.00 uur: Sluiting.

Het is de eerste keer dat zoiets gebeurt in Nederland, dus kom en maak het mee. De algehele leiding is in handen van de deskundige bij uitstek: Gert Jan Elbers. Informatie: L. v.d. Bult, voorzitter Beilen. Tel. 05930-23957 of C. Reuten-Reker. Tel. 05910-23827 b.g.g. 050-184505.

Stichtse Imkerdag en Honingkeuring

De 23ste Stichtse Imkerdag en Honingkeuring wordt dit jaar georganiseerd door subvereniging Utrecht e.o. in samenwerking met de Botanische Tuinen van de universiteit van Utrecht. Deze dag zal plaatsvinden op 21 september 1991 en het motto is: „Een beter milieu”.

Verder zijn er stands met voorlichting over milieuvverbetering, het bijhouden en er worden doorlopend videofilms vertoond over het leven van bijen. Er zal een foto-expositie zijn van de planten en bloemen die van belang zijn voor de bij. Demonstratie honingslingeren, maken van mede. Informatie over het wetenschappelijk onderzoek van de honingbij en andere soorten bijen wordt gegeven door medewerkers van de universiteit van Utrecht.

Dit alles vindt plaats in de Tropische kassen van de Botanische Tuinen. U kunt de grootste rotstuin van Nederland bezoeken, waar meer dan 1600 rotsplanten uit de hele wereld verzameld zijn. U kunt de „Systeemtuin” bezoeken, waar planten op familie bij elkaar gebracht zijn. Voor deze „Systeemtuin” werd in 1989 de Archinorm-prijs uitgereikt, een prijs voor publieksgerichte architectuur.

De honingkeuring wordt gehouden volgens de regels van het Algemeen Keuringsreglement. Imkers uit het hele land mogen deelnemen en dingen mee naar de oorkonden of medailles. Voor alle 15 klassen kunnen inzendingen gedaan worden. Daarnaast zal op voorstel van de heer P. Peels, Hoofdbestuurslid, een extra klasse aan de honingkeuring toegevoegd worden. De bedoeling hiervan is om naast de bekende produkten uit de klassen van de honingkeuring, de imkers uit te nodigen te laten zien hoe je de imkerij of imkerij-produkten kunt bevorderen. Het is een goede zaak hiervoor landelijk aandacht te vragen en belangstellenden te stimuleren.

Hebt u een creatief idee of een reeds uitgewerkt plan

om de imkerij in Nederland onder de aandacht te brengen van een groter publiek dan wordt u verzocht deel te nemen aan deze extra klasse. P. Peels stelt voor de winnaar van deze klassen een wisselbeker beschikbaar.

Programma 21 september 1991

8.00-10.00 uur: inleveren van honing en andere produkten voor de honingkeuring en inleveren voor de extra-klasse: „promoting imkerij”.

10.00-11.00 uur: Lezing door de heer Job van Praagh uit Celle.

11.00 uur: Opening voor het grote publiek van de Stichtse Imkerdag en honingkeuring.

15.00 uur: prijsuitreiking aan de winnaars van de honingkeuring en de winnaar van de extra-klasse.

16.00 uur: Sluiting.

Entree voor de Botanische Tuinen, Budapestlaan 17, Universiteitscentrum „De Uithof” te Utrecht, f 2, – p.p.

Regionale honingkeuring Veluwe Noord

Ab Kuypers

Zaterdag 28 september 1991 wordt door de subvereniging Oost Flevoland voor de groep Veluwe Noord een regionale honingkeuring en honingmarkt georganiseerd. Hieraan kunnen overigens alle imkers uit Nederland deelnemen. Vanaf 10.00 uur 's morgens kan er worden ingeschreven. Om 11.00 uur begint de keuring. Dan gaan tevens de deuren voor het publiek open. Tijdens deze open keuring zullen enkele stands worden ingericht betreffende de bijenhouderij en de natuur. Enkele gastverenigingen zullen acte de présence geven. Door middel van diverse demonstraties en een videofilm hopen wij op deze dag het publiek een boeiend beeld van onze vaderlandse imkerij te kunnen geven. Deze dag duurt tot 16.00 uur en wordt gehouden in cultureel centrum Agora te Lelystad, in het winkelcentrum De Gordiaan. De prijsuitreiking zal rond het middaguur plaatsvinden. Er zal worden gekeurd volgens de reglementen van de VBBN. Er kan in alle klassen worden ingeschreven. Nadere inlichtingen: A. Kuypers. Tel. 03200-43734.

Agenda

7 september Stadskanaal

Bijen- en Jaarmarkt op het Menistenplein te Stadskanaal. Inl.: L. Hillebrands. Tel. 05990-13388.

14 september Beilen

Een ziektebestrijdingsdag. Zie elders in dit nummer.

14 september Bussum

Bijenmarkt aan de Huizerweg 51 te Bussum. De markt duurt van 10.00-17.00 uur. Inl.: J. van Voorst Ploeg. Tel. 02159-11050.

14 september Renkum

Bijen- en Natuurmarkt in en om café Van den Born, hoek Europalaan-Kerkstraat. Staangeld incl. kraam en eventueel elektriciteit bedraagt f 25,-, niet-commerciële standhouders betalen geen staangeld! Voor elk aangevoerd kast- of korfvolk wordt een aanvoerpremie van f 2,50 verstrekt. De markt duurt van 10.00-16.00 uur. Inl.: Frans Janssen. Tel. 08373-14121 of Frans van Korlaar. Tel. 085-336519.

20 september Nieuw Buinen

Ledenbijeenkomst van de subverenigingen uit deze regio om 20.00 uur in de kantine van Wedeka in Nieuw Buinen. Op deze avond wordt gesproken door Dr. J.P. van Praagh van het bijeninstituut uit Celle (Duitsland) over de diverse facetten van het bijenhouden. Inl. 05987-15266 of 05995-1471.

21 september Ugchelen

Bijen- en Honingmarkt in het Dorpshuis te Ugchelen. Inl.: B. Zweers. Tel. 055-336044 of B. Garssen. Tel. 055-422458 of A. van Putten. Tel. 055-420711.

21 september

Stichtse Imkerdag en Honingkeuring. Zie elders in dit nummer.

21 en 22 september Leiden

Tentoonstelling „Beestenspul” in de Groenordhallen. Ook de subvereniging Leiden zal hier weer aanwezig zijn met een stand. Bezoekers wordt de gelegenheid geboden zelf kaarsen te rollen. Inl.: I. v.d. Pavert. Tel. 071-220378.

27 september Leiderdorp

De heer T. Langerak uit Woerden zal vertellen hoe imkers op het eiland Haïti, behorend tot de Grote Antillen in het Caraïbisch gebied, met hun bijen omgaan. In wijkcentrum „Zijkwartier”, Van der Marckstraat 19 te Leiderdorp. Inl.: I. v.d. Pavert. Tel. 071-220378.

28 september Eerbeek

Honing- en Bijenmarkt van 09.00-17.00 uur. De officiële honingverkoop begint om 11.00 uur. Op deze markt wordt uitsluitend binnenlandse honing verhandeld. Er zijn nog enkele verkoopplaatsen beschikbaar. Gegadigden kunnen contact opnemen met mw. J. Leonards, Eerbeekseweg 23, 6964 BM Hall. Tel. 08337-9680. Eventuele toewijzing vindt plaats in volgorde van aanmelding.

5 oktober Zutphen

Honing- en Drachtplantenmarkt op de Schupstoel te

Zutphen van 09.00-16.00 uur. Inl.: J. Tempelmans Plat. Tel. 05750-24829.

25 oktober Leiderdorp

Diploma-uitreiking en honingkeuring in wijkcentrum „Zijkwartier”, Van der Marckstraat 19 te Leiderdorp. Uitreiking van de diploma's aan de cursisten die geslaagd zijn voor de cursussen bijenteelt. Voor de tiende keer de jaarlijkse honingkeuring. Terwijl de keurmeesters hun werk doen, zal na de pauze één van onze leden vertellen hoe hij dit jaar met zijn bijen is omgegaan.

26 oktober Wageningen

Open Dag Bijenhuis en Nationale Honingkeuring (zie elders in dit nummer).

9 november Steenwijk

Groepshoningkeuring Overijssel West. Inl.: G. Hahn. Tel. 05210-16177.

29 november Leiderdorp

Mevrouw R. van der Zalm uit Noordwijk zal op deze avond spreken over bolgewassen die niet zo vaak worden aangetroffen in onze tuinen. In wijkcentrum „Zijkwartier”, Van der marckstraat 19 te Leiderdorp. Inl. I. van de Pavert. Tel. 071-220378.

Op 3 april 1991 is op 88-jarige leeftijd overleden onze imker collega

SUZANNA CORNELIA MARIA LOONEN

In 1975 was zij het eerste vrouwelijke lid dat toetrad tot onze vereniging. Wij hebben in haar een gewaardeerd lid verloren, met veel liefde voor de natuur.

Onze oprechte deelneming gaat uit naar haar familie.

Bestuur en leden
subvereniging Reggedal e.o.

Op 23 juni 1991 overleed op 77-jarige leeftijd

HARM WITTINK

Hoewel hij pas twee jaar geleden was begonnen met imkeren, ontpopte hij zich al zeer snel als een markant en leergerig lid van onze vereniging. Met volle inzet deed hij mee aan de beginnerscursus en bijna dagelijks kon je hem op ons bijenpark aantreffen. Hij heeft die twee jaar enorm genoten van zijn bijen.

Bestuur en leden
subvereniging Amstelland

Verslagen moesten wij kennis nemen, van het plotselinge overlijden op de 6de juli 1991 van onze voorzitter

WILLEM JACOBUS WULFFERS

op de leeftijd van 57 jaar.

Wij zijn dankbaar voor alles wat hij voor onze vereniging heeft gedaan en betekend. Onze oprechte deelneming gaat uit naar mevrouw Wulffers en de kinderen, die wij sterkte toewensen om dit verlies te dragen.

Bestuur en leden
subvereniging Den Helder e.o.

Op 7 juli 1991 is na een langdurig ziekzijn op 87-jarige leeftijd overleden onze beste vriend en lid

BERNARD HEINRICH FALKE

De heer Falke was vele jaren lid van de vereniging.

Wij wensen Herman en Marie veel sterkte met dit zware verlies.

Bestuur en leden
subvereniging Nieuw Schoonebeek

Op 22 juni 1991 overleed op 81-jarige leeftijd ons lid

ALBERT JAN VAN OENE

Hij was jarenlang lid van onze vereniging. De laatste jaren had hij wel enige hulp maar tot het laatst was hij druk met zijn bijen.

Onze oprechte deelneming gaat uit naar zijn familie en vrienden.

Bestuur en leden
subvereniging Oudleusen e.o.

Op de leeftijd van 71 jaar overleed op 16 juni 1991

ALBERT BEERNINK

In de vele jaren dat hij lid van onze vereniging was hebben wij hem steeds gekend als een zorgzame, met zijn medemens bewogen, man. Zijn aard straalde af op de liefde voor zijn bijen die hij tot zijn laatste levensdag met zijn toewijding omringde.

Bestuur en leden
subvereniging Eemkwartier (Soest)

Op 12 juni 1991 is op 68-jarige leeftijd overleden

HENDRIK HAZEVOET

Meer dan 38 jaar was hij een zeer gewaardeerd lid van onze subvereniging.

Onze oprechte deelneming gaat uit naar zijn directe familieleden.

Bestuur en leden
subvereniging Loenen a.d. Vecht

Op 14 juni 1991 overleed ons geachte lid

GERRIT JAN LEFERINK

Hij werd 72 jaar.

Een voortreffelijk imker die altijd graag bereid was zijn kennis van de bijen aan anderen over te dragen. Meerdere jaren heeft hij zich ingezet voor de vereniging door het leiden van korfvlechtcurssussen. Een bos stro werd in zijn handen een gouden korf.

Bestuur en leden
subvereniging Eemkwartier (Soest)

SPEURBIJTJES

Opgave schriftelijk. Tarief: 20 woorden f 7,50, elk woord meer 35 cent; te voldoen bij vooruitbetaling door storting op giro 846801 t.n.v. VBBN Wageningen.

TE KOOP: 10-raams Simplexkast, 4-raamskastje, handkolbtoestel, gaatjesapparaat, nieuwe ramen etc., bijen op raam à f 7,50. Tel. 01819-19626 (Rozenburg)

TE KOOP: wegens overcompleet 2 Spaarkasten en zonnepaneel tegen aantrekkelijke prijs. Inlichtingen ná 18.00 uur. Tel. 055-414193 (Apeldoorn).

TE KOOP: wegens beëindigen hobby, in perfecte staat. 4 kasten (dubb. broedkamer), 4 6-raamskasten, 2 koningin-neteeltkastjes, honingslinger elektrisch (eigen fabr.), alles Langstroth formaat, vaste prijs alles in één koop f 500,-. Tel. 02990-31703 (Z.O. Beemster).

TE KOOP wegens overcompleet: bijenvolken in Spaarkasten en eventuele uitrusting. Tel. 071-133044 of 071-311189 (Leiden).

TE KOOP: enige honderden potten Lucerne-klaverhoning 450 g en 950 g, zonder etiket. Prijs f 3,- en f 6,- per stuk. J.M. Smits. Tel. 071-418211 (Leiderdorp).

TE KOOP: enkele prima Simplexkasten en 6-raamskasten. Tel. 04192-13219 (Rosmalen).

TE KOOP: *Escallonia Donard Seedling*, vaste honingplant, winterhard. H. Vader, Lotweg 7, 1761 JE Anna Paulowna N.H. Tel. 02233-2667

TE KOOP: koolzaad- en fruithoning, in emmers van circa 14 kg. S. Meijer, Patrimoniumstraat 3, 7121 CG Aalten. Tel. 05437-73960.

TE KOOP: bijenstal 12,5 meter lang (waarvan 2,5 meter dicht), 2,5 meter diep, geheel uitneembaar. Tel. 03432-1363 (Maarn).

SPOEDI TE KOOP wegens plaatsingsmoeilijkheden: 3 Spaarkasten, waarvan 2 met volk, tevens imkergereedschappen. Spotprijs. Tel. 05202-17559, tussen 18.00-19.30 uur (IJsselmuiden).

TE KOOP: 4 Combikasten 13-raams + 2 honingkamers 13-raams. Met Buckfast F1 v.d. Zee + Mo-bee-hive kast. Tel. 04936-91356 (Asten N.Br.).

TE KOOP: Carnicavolkjes (03) bevrucht in Lemmer en F1 volken. J.H. Scholte te Hengelo. Tel. 074-771657 (ná 18.00 uur).

TE KOOP: honingslinger f 125,-. Tel. 020-6757093 (Amsterdam).

TE KOOP: als nieuw, enkele Buckfast-Dadant kasten, geheel compleet, hechthout met hoektandverbinding. Tel. 073-141093 ('s Hertogenbosch).

TE KOOP: kolbtoestel, Ericaborstel en oude koperen beroker. E. Frieling. Tel. 05953-1784 (Uithuizen).

TE KOOP: oude 4-raams slinger. Tel. 05754-1865 (Baak).

TE KOOP wegens omstandigheden: 7 bijenvolken in nieuwe Simplexkasten. Tel. 05221-2727 (Ruinen).

TE KOOP: Nederlandse koolzaad- en heidehoning in emmers van 14 kg netto. Prijzen koolzaad f 3,- per kg, heide f 7,- per kg. Tel. 05453-1443 (na 18.00 uur)(Rekken).

TE KOOP: Molenhoek-uitgave. Buckfastliteratuur: vertalingen van de boeken van Broeder Adam, Raymond Zimmer, Günther Ries, Werner Schundau. Tel. 05965-1904. Vraag prijslijst.

TE KOOP GEVRAAGD: spijlentang. L. van Gelderen. Tel. 070-3900170 (Rijswijk).

TE KOOP GEVRAAGD: honingslinger. G. Tegelaar. Tel. 05210-77521 (Steenwijk).

TE KOOP GEVRAAGD: honingslinger eventueel met toebehoren. P. Smit. Tel. 02230-37639 (Den Helder).

B & K BOOKS have the best stock of antiquarian and out of print books on bees and beekeeping including many that are difficult to find. Our 1991 Catalogue is available on request. B & K Books, Newport Street, Hay-on-Wye, via Hereford, HR3 5BG, U.K.

TE KOOP wegens inkrimping: aftapvat 50 kg (RVS), uitgeboude broedkamerramen, uitgebouwd Jenterraampje, starter met vultrechter en teeltlatten, originele koningin-teeltkastjes WBP, draadroosters, reisriemen (nylon), draadspanner, korf, snelwasser voor suiker oplossen (RVS), ontzegelbak groot model RVS, plastic honingemmers 14 kg, draagstoel, reisramen/separators, honingspatel, demontabele reisstelling, demontabele opstellingen (5 kasten per stelling), bijenuitlaten, voerramen, gebruikte spaarkasten WBP (uit Wageningen). J. Smit. Tel. 05430-15302 (Winterswijk).

Imkersbedrijf „DE IMMENHOF”

Biedt U een ruime sortering HONING voor wederverkoop zoals: Bloemen-, Linde-, Acacia-, Klaver- en Heidehoning.

Tevens leveren wij alle artikelen voor de moderne en traditionele bijenteelt.

Inkoop van oude raat, zegelwas en ruwe was.

Wij zijn geopend: ma, di, do en vr: 13.30 - 20.00.

Zaterdag: 8.00 - 12.00 en na telefonische afspraak.

Harremaatweg 36, 3781 NJ Voorthuizen. Tel. 03429-2046.

**BIJENSTAND Fa. H.T. VAN DAM & ZN.,
JUBBEGA (Fr.), ☎ 05165 - 13 82
FAXNR. 05165-1839**

kan U alles leveren voor de moderne bijenteelt.

Kunstraat, bijenwoningen en onderdelen uit eigen werkplaatsen. Door eigen steeds grotere importen van diverse gereedschappen steeds bij ons de laagste prijzen. Tevens voor **wederverkoop** diverse kleuren meubelwas en honing van de fijnste kwaliteiten.

Vraagt onze prijscourant van materialen en/of meubelwas en honing even aan. Wij zenden U die gaarne gratis toe.

Wij komen weer op de te houden Bijenmarkten.

"niet de grootste, wel de goedkoopste"

ProPol Apitherapie Produkten

Biedt U de BEST WERKZAME en MEEST COMPLETE serie

PROPOLIS PRODUKTEN

Maar ProPol is ook hét adres voor **KONINGINNEGELEI, STUIFMEEL, HONINGZEEP en natuurlijk de AMBROSIA HONING-KRUIDENWIJN**

Bovendien omvat ons assortiment een grote sortering **GESCHENKARTIKELEN**
(o.a. Haslinger - Oostenrijk / Moosmuller - Dld.
Melvitafore - Frankrijk)

Onze produkten zijn o.a. verkrijgbaar bij HET BIJENHUIS, diverse IMKERDEPOTS en IMKERIJEN

Vraag het (GRATIS) informatieboekje en de prijslijst. Ook hebben wij een speciale prijslijst voor wederverkoop.

Propol Apitherapie Produkten
Ronée Hoep Oost 15 / tel.: 02963-4593
1191 KB Ouderkerk a/d Amstel

Nationale Honingkeuring

in het Bijenhuis – 26 oktober 1991

Op 26 oktober 1991 zal de Nationale Honingkeuring plaatsvinden in het Bijenhuis te Wageningen. Wij hopen op een overweldigende hoeveelheid inzendingen, en nodigen alle leden hierbij uit hun honing, was en produkten waarin honing verwerkt is, in te sturen. Ook zijn er categorieën voor siervlechtwerk, ander handwerk, en (nieuw!) etiketten. Dit alles zal door een deskundige jury beoordeeld worden, en er zijn aantrekkelijke prijzen te winnen, waaronder de Ridder van Rappard wisselprijs, en een legpenning van het Ministerie van Landbouw, Natuur & Visserij voor de beste honing.

Om u het inzenden te vergemakkelijken hebben wij de dephouders bereid gevonden te fungeren als „inzameladres“. U kunt uw te keuren artikelen tot uiterlijk 10 dagen voor de keuring bij het dichtstbijzijnde depot inleveren, de dephouder zorgt er dan voor dat alles op tijd in Wageningen aanwezig is. Zelf inleveren op het Bijenhuis kunt u tot en met woensdag 23 oktober.

Stuurt allen in, en maak van deze Nationale Honingkeuring ook werkelijk een nationale gebeurtenis!